

Sari Hyttinen, Asta Kiiskinen

**LÄHIDEMOKRATIAMALLEJA ETSIMÄSSÄ–
KOLMEN KUNTA-KYLÄPARIN LÄHIDEMOKRATIASELVITYS**

Opinnäytetyö

Kajaanin ammattikorkeakoulu

Yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon ala

Liiketalouden koulutusohjelma

Kevät 2014

Koulutusala Yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon ala	Koulutusohjelma Liiketalouden koulutusohjelma
Tekijät Sari Hyttinen, Asta Kiiskinen	
Työn nimi Lähidemokratiamalleja etsimässä – kolmen kunta-kyläparin lähidemokratiaselvitys	
Vaihtoehtoiset ammattiopinnot	Toimeksiantaja Ylä-Savon Veturi ry
Aika Kevät 2014	Sivumäärä ja liitteet 57+7
<p>Lähidemokratia on oikeutta olla päättämässä työ-, asuin- tai muista lähiympäristöä koskevista asioista. Käynnissä oleva kuntauudistus kasvattaa toteutuessaan kuntakokoa ja vähentää merkittävästi kuntien lukumäärää. Nyt on aika vahvistaa lähidemokratiaa, niin kuntalain kuin kuntien omien käytäntöjen tasolla.</p> <p>Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää lähidemokratian nykytilaa ja sen tulevaisuuden näkymiä kolmessa yläsavo- laisessa kunnassa ja niiden alueilta valituissa pilottikylissä. Työn tavoitteena oli luoda pohjaa konkreettisille kunta- kyläyhteistyön toimintamalleille ja toteuttaa selvitys, jolle on tilaus työelämässä.</p> <p>Teoriataustana ja teoreettisena viitekehyksenä työssä on lähidemokratian nykytilanne sekä sen tulevaisuuden mahdollisuudet ja haasteet maaseudulla ja erityisesti Ylä-Savon alueella. Lisäksi viitekehykseen kuuluvat kuntata- lous ja -palvelut sekä maaseudun kehittäminen Leader-toiminnan kautta.</p> <p>Työn toimeksiantaja on maaseudun kehittämissyhdystys Ylä-Savon Veturi ja sen hallinnoima Kylä lähtee! -hanke. Selvitystyön tuloksena syntyvistä toimintamalleista hyötyvät kyläläiset, kunnat sekä yhdistykset ja järjestöt, jotka saavat käytännön työkaluja lähidemokratian kehittämiseen.</p> <p>Työ on toiminnallinen ja luonteeltaan kvalitatiivinen eli laadullinen. Työssä tehtiin teemoiteltu kysely selvityksessä mukana olevien kuntien avainhenkilöille. Työn luotettavuutta varmistettiin muun muassa säännöllisillä alueellisilla ja valtakunnallisilla asiantuntijakontakteilla.</p> <p>Tärkeimpänä johtopäätöksenä voidaan todeta, että lähidemokratiaselvitys on hyvä ja toimiva työkalu maaseudun kehittämisessä. Kuitenkin tulee huomioida, että lähidemokratiatyö on vasta alussa ja tarvitaan aikaa ja todella pal- jon työtä sekä aitoa yhteistyötä, jotta lähidemokratia saadaan aidosti toimimaan.</p>	
Kieli	Suomi
Asiasanat	Demokratia, lähidemokratia, kansalaisvaikuttaminen, osallisuus, alueelliset toimielimet, Leader-toiminta
Säilytyspaikka	☒ Verkkokirjasto Theseus ☐ Kajaanin ammattikorkeakoulun kirjasto

School Business	Degree Programme Business Administration
Authors Sari Hyttinen, Asta Kiiskinen	
Title Searching grass root democracy models – a grass root democracy research in three municipality-village pairs	
Optional Professional Studies	Commissioned by LAG Ylä-Savon Veturi
Date Spring 2014	Total Number of Pages and Appendices 57+7
<p>Grass root democracy is a very topical issue in municipalities now because of the reform of the law on municipalities. In the Upper Savo area all the small municipalities must have a discussion about the planned municipal merger. These mergers usually mean that grass root democracy becomes weaker and people cannot influence matters that are important for them.</p> <p>The purpose of this Bachelor's thesis was to survey the situation of grass root democracy in three different municipalities and in their villages. The research was done in three municipality-village pairs. The research clarified the current state of cooperation between the municipalities and villages. The method used in the study was a functional one.</p> <p>As a result of the research different operations models were made. The models will be examples for the other municipalities and can be used to increase the level of grass root democracy in their areas.</p> <p>The theoretical part of the thesis discusses democracy, grass root democracy, municipal economy and services. It also discusses the impact of the citizens and regional organs in these questions. Furthermore, it covers issues relating to development and development in rural areas especially. Information on Leader work is also included.</p>	
Language of Thesis	Finnish
Keywords	Democracy, grass root democracy, impact of the citizens, involvement, regional organs, Leader work
Deposited at	☒ Electronic library Theseus ☐ Library of Kajaani University of Applied Sciences

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
2 KUULUUKO PIENEN IHMISEN ÄÄNI? DEMOKRATIASTA AITTOON KANSALAISVAIKUTTAMISEEN	4
2.1 Demokratia ja kansalaisvaikuttaminen	4
2.2 Lähidemokratia ja sen nykytilanne Suomessa	6
2.3 Alueelliset toimielimet	10
2.4 Kuntalainsäädäntö demokratian tukijana	13
2.5 Kuntatalous ja -palvelut	16
3 MAHDOLLISUUKSIEN MAASEUTU: MAASEUDUN KEHITTÄMINEN SUOMESSA JA POHJOIS-SAVOSSA	21
3.1 Maaseudun kehittämisohjelman toimijat ja tehtävänjako	21
3.2 Leader-toiminta	22
3.3 Lähidemokratian toteutuminen Pohjois-Savon aluetasolla	24
3.4 Maaseudun kehittämisyhdistys Ylä-Savon Veturi ry	28
3.5 Kylä lähteel -hanke	28
4 LÄHIDEMOKRATIAMALLEJA ETSIMÄSSÄ- OPINNÄYTETYÖN TEKEMISEN TAVOITTEET, RAJAUKSET JA MENETELMÄT	30
4.1 Opinnäytetyön luonne	30
4.2 Opinnäytetyön tavoitteet ja rajaukset	32
4.3 Tiedonkeruumenetelmät/dokumentointi	33
4.4 Lähidemokratian nykytilanteen kuvaus selvitysalueilla	33
5 LÄHIDEMOKRATIAMALLIEN TEKEMISEN PROSESSI	40
5.1 Iisalmi – Iisalmen Pohjoiskylät	40
5.2 Lapinlahti – Korpijärvi	42

5.3 Vieremä – Kauppilanmäki	44
5.4 Toimintamallien monistaminen	46
6 POHDINTA	48
6.1 Toimintamallien tekoprosessin arviointi	48
6.2 Oppimisprosessin arviointi	50
6.3 Johtopäätökset	51
LÄHTEET	53
LIITTEET	

1 JOHDANTO

”Lähidemokratia on ennen kaikkea asukkaiden toimintaa oman alueensa vireänä pitämiseksi, paikallisen pöhinän säilyttämiseksi ja vahvistamiseksi” (Pihlaja 2014 a).

Hallitusohjelmaan perustuva kuntauudistus kasvattaa toteutuessaan kuntakokoa ja vähentää merkittävästi kuntien lukumäärää sekä merkitsee muutoksia myös kunnalliseen demokrati-
aan. Valtiovarainministeriö on käynnistänyt kuntalain kokonaisuudistuksen vuonna 2012. Uudistamisen yhteydessä tarkoituksena on tehdä tarvittavat perusvalinnat demokratian ja osallistumisen vahvistamiseksi sekä tarvittaviksi lainsäädäntömuutoksiksi. Erityistä huomiota tulee kiinnittää vaikuttamis- ja osallistumistapojen kehittämiseen ja lisäksi toimenpiteitä edellytetään laskevaan osallistumisaktiivisuuteen. (Pihlaja & Sandberg 2012, 19.)

Oikeusministeri Anna-Maja Henriksson toteaa Valtiovarainministeriön ja Oikeusministeriön tiedotteessa, että Suomen kunnat ja kuntien asukkaat ovat muutosten edessä kuntarakenne-
uudistuksen myötä. Lähidemokratian kehittämisen tarvetta lisää viimeisten vuosikymmenten aikana tapahtuneet muutokset kunnallisten luottamushenkilöiden asemassa ja kansalaisten osallistumistavoissa. Nyt on aika vahvistaa lähidemokratiaa niin kuntalain kuin kuntien omien käytäntöjen tasolla. (Valtiovarainministeriö 2012.)

”Vanha paradigma näkee lähidemokratian valta- ja hallintokysymyksenä. Uusi paradigma näkee, että lähidemokratialla vahvistetaan alueiden elinvoimaa ja kansalaisten aktiivisuutta.” (Pihlaja 2014 b.)

Helsingin yliopiston tutkijatohtori ja Kuopion kaupunginvaltuutettu Harri Auvisen mukaan viisaasti toteutetulla lähidemokratialla voidaan edistää kestävästä kehitystä, säästää kustannuk-
sia ja keventää hallintoa. Lähidemokratian toteutuminen nousee haasteeksi keskuskuntien kasvaessa yhä suuremmiksi. Ajankohtainen kysymys on se, miten asukkaat pääsevät osallis-
tumaan oman alueensa asioihin nykyistä mielekkäämmällä tavalla. Kuntalakia uudistetaan siten, että laki mahdollistaa erilaisia lähidemokratian toteutustapoja. Kuitenkaan yksistään laki ei takaa toimivaa lähidemokratiaa. Vastuunkanto omasta palvelutuotannosta ja maaseu-
dun elinvoimaisena säilyminen vaativat uudenlaista kehittämis- ja päätäntävaltaa ja luotta-
musta. Jos aitoa tahtoa löytyy, on mahdollisuuksia paljon. (Auvinen 2014.)

Opinnäytetyön tekijät ovat käyneet aiheesta keskusteluja lähidemokratiaa tutkineen erityisasiantuntija ja tutkija Ritva Pihlajan kanssa. Tällä hetkellä Pihlaja työskentelee Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän Kansalaistoiminnan verkostossa. Hänen mielestään Pohjois-Savossa on tehty pitkäjänteistä ja aidosti ruohonjuuritasolta lähtevää lähidemokratiatyötä, joka on Suomen mittakaavassa ainutlaatuista. Lähidemokratian kehittämiseen liittyvää keskustelua ja kehittämistyötä on viety eteenpäin pitkäjänteisesti, suunnitelmallisesti ja monella rintamalla samanaikaisesti. Tästä on muodostunut maakunnanlaajuinen prosessi, joka voitaisiin Pihlajan mielestä konseptoida koko maahan. Konseptointi voitaisiin tehdä pohjoissavolaisten toimintaryhmien työnä ja levittää valtakunnan tasolle esimerkiksi yhteistyössä Maaseutuverkostoyksikön kanssa.

Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää lähidemokratian nykytilaa ja sen tulevaisuuden näkymiä kolmessa yläsavolaisessa kunnassa ja niiden alueilta valituissa pilottikylissä. Lisäksi tavoitteena oli selvittää miten lähivaikuttaminen toimii ja miten sitä voisi kehittää. Opinnäytetyön tavoitteena oli luoda pohjaa konkreettisille kunta-kyläyhteistyön toimintamalleille, saada asukkaiden ääni paremmin kuuluviin ja parantaa vaikuttamismahdollisuuksia. Teoriataustana ja teoreettisena viitekehyksenä työssä on lähidemokratian nykytilanne sekä sen tulevaisuuden mahdollisuudet ja haasteet maaseudulla ja erityisesti Ylä-Savon alueella. Lisäksi viitekehykseen kuuluvat kuntatalous ja -palvelut sekä maaseudun kehittäminen Leader-toiminnan kautta.

Työn toimeksiantaja on maaseudun kehittämissyhistys Ylä-Savon Veturi ry ja sen hallinnoima Kylä lähtee! -kylien kehittämishanke. Vuoden 2013 alussa alkaneen hankkeen yksi keskeinen tema on lähidemokratian edistäminen. Lähidemokratiaselvitys tehtiin toimintaluveilla Ylä-Savossa ja Keski-Suomessa, jossa selvitystä tekee maaseudun kehittämissyhistys Viisari ry. Aiheen työlle antoi hankkeen ohjausryhmä. Se päätti syyskuussa 2013 pitämässään kokouksessa, että hankkeessa toteutettava lähidemokratiaselvitys tehdään hankkeen työntekijöiden omana työnä ja sitä tarjotaan myös opinnäytetyön aiheeksi.

Opinnäytetyön tarkastelunäkökulmaksi rajattiin lähidemokratia kunta-kyläyhteistyössä. Lisäksi työtä on rajattu siten, että työssä käsitellään ainoastaan Ylä-Savon aluetta ja sen kolmea kunta-kyläparia. Keski-Suomen lähidemokratiaselvityksen työstämisestä ja julkaisukuntoon saattamisesta vastaa Viisari ry:n hankekoordinaattori. Julkaisuksi toimittaminen tai taittaminen eivät myöskään kuulu opinnäytetyöhön, vaan niistä vastaa toimeksiantaja. Selvityksen

työkaluina käytettiin teemoiteltua kyselyä sekä kuntien avainhenkilöille että Pohjois-Savon alueen lähidemokratian asiantuntija Seija Korhoselle. Kyläläisistä ja kuntien avainhenkilöistä koottiin työryhmät, joiden avulla selvitystä tehtiin. Nämä yhteistyötahot rajasivat työtä ja ne mahdollistivat tavoitteiden mukaisen laajan näkökulman saamisen lähidemokratian nykytilaan ja kehittämiseen.

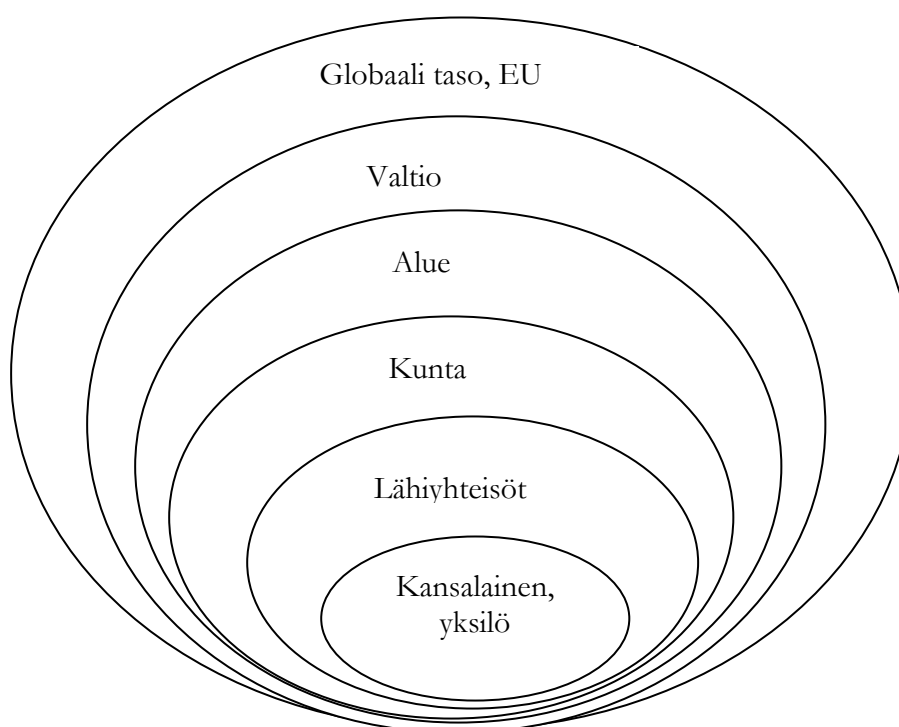
Opinnäytetyö on toiminnallinen ja luonteeltaan kvalitatiivinen eli laadullinen. Työn tuotoksena syntyi selvitys lähidemokratiasta. Johdannon jälkeen työssä käsitellään työn keskeisiä käsitteitä, joita ovat muun muassa demokratia ja lähidemokratia sekä kuntatalous ja -palvelut. Luvussa kolme esitellään maaseudun kehittämistyötä tekevät toimijat valtakunnantasolta paikalliselle tasolle edeten työn toimeksiantajaan. Luvussa neljä käsitellään opinnäytetyön luonnetta, tavoitteet ja rajaukset sekä lähidemokratian nykytila selvitysalueilla. Lähidemokratiamallien tekemisen prosessi on avattu luvussa viisi, jossa prosessia tarkastellaan jokaisen kuntakyläparin toiminnan kautta. Opinnäytetyö päättyy lukuun kuusi, jossa arvioidaan toimintamallien tuloksia, pohditaan oppimisprosessia ja esitetään kehittämis ehdotuksia ja johtopäätöksiä.

Päätoimittaja Jarkko Ambrusin otsikoi Iisalmen Sanomien pääkirjoituksen keväällä 2014 ”*Kylät ovat tärkeä osa elinvoimaista Ylä-Savoa.*” Kirjoituksessa Ambrusin nosti esille elinvoimaisten ja aktiivisten kylien merkityksen alueen tulevaisuudelle. Kylien elinvoimaisuuden takaavat aktiiviset kyläläiset, jotka tekevät runsaasti talkootyötä ja pistävät itsensä likoon. Ambrusin mukaan yhteistyöllä ja uusilla avauksilla, kuten kuntakohtaisilla kylätoimielimillä, kylät voivat säilyä elinvoimaisina myös tulevaisuudessa. Myös teknologian entistä parempi hyödyntäminen voisi turvata palveluita kylille. Tämä vaatisi kuitenkin uudenlaista ajattelua esimerkiksi julkisten palveluiden tuottajilta, jotka vielä tässä vaiheessa tulevat asian suhteen jälkijunassa. Kuten Ambrusin toteaa, on Ylä-Savon Veturi ry:n ja muiden sen kaltaisten maaseudun kehittämisyhdistysten apu monelle kylälle kullanarvoista. (Ambrusin 2014.)

Veturi koetaan aidosti kyläläisiä lähellä olevana toimijana, joten yhteistyö kylien ja Veturin välillä on luontevaa, toimivaa ja avointa. Maaseudun kehittämisyhdistysten tehtävänä onkin toimia prosessien liikkeelle laittajana ja vauhdittajana sekä yhteistyön avaajana. Tässä mielessä rooli systemaattisen lähidemokratiatyön käynnistäjänä Ylä-Savossa sopi Veturille erittäin hyvin.

2 KUULUUKO PIENEN IHMISEN ÄÄNI? DEMOKRATIASTA ATTOON KANSALAISVAIKUTTAMISEEN

Tässä osiossa käsitellään työn keskeisiä käsitteitä. Tutkija Ritva Pihlajan kuviosta (Kuvio 1) selviävät osallistumisen ja vaikuttamisen tasot. Lähidemokratiaselvityksessä selvitetään kuntakyläyhteistyötä, eli siinä liikutaan kunta-, lähiyhteisöt- ja kansalainen-tasoissa. Maaseudun ja kylien kehittämisessä nämä tasot ovat oleellisia.

Kuvio 1. Osallistumisen ja vaikuttamisen tasot (Pihlaja 2013)

2.1 Demokratia ja kansalaisvaikuttaminen

Demokratia on kansanvaltaa: kansalla on oikeus vaikuttaa yhteisiin asioihin ja oikeus poliittisen vallan käyttöön. Tärkeä osa toimivaa demokratiaa on kansalaisvaikuttaminen. Demokratia voidaan laajimmillaan ymmärtää arvoksi, joka merkitsee jotakin yleistä hyvää. Esimerkkejä tästä ovat yksilönvapaus, kansalaisten poliittiset oikeudet, sananvapaus, suvaitsevaisuus ja tasa-arvo. Demokratia liitetään myös kansan tai sen enemmistön tahtoon. Yhteiskuntamallina demokratialla tarkoitetaan järjestelyä, jossa kansa käyttää ylintä poliittista valtaa. Nykyään

toteutetaan edustuksellista demokratiaa, jossa vaaleilla valituille edustajille on siirretty päätöksentekovalta. Demokratia määritellään useimmiten keinona valita poliittisia päättäjiä eli se on menettelytapa, jolla kansa valitsee keskuudestaan johtajansa. Kaikilla tulee olla samanarvoiset oikeudet päätöksentekoon osallistumisessa. (Vaikuttajan tietopankki 2006.)

Demokratiaa voidaan tarkastella ihmisen eriasteisen toiminnan kautta, jolloin siitä voidaan löytää neljä eri muotoa. Muodot ovat edustuksellinen demokratia, suora demokratia, käyttäjädemokratia ja tekemisen demokratia. *Edustuksellista demokratiaa* ovat kansanvaltaiset, vaaleilla valitut elimet. Tällaisia ovat esimerkiksi eduskunta, kunnanvaltuusto ja erilaiset vaaleilla valitut toisen tason toimielimet. Ideana edustuksellisessa demokratiassa on se, että kansalaiset äänestävät keskuudestaan itseään edustavat henkilöt, jotka päättävät yhteisistä asioista. Edustajat toimivat itsenäisesti, mutta ottavat huomioon äänestäjiensä mielipiteet. (Kuisma 2013, 60.)

Suoraa demokratiaa ovat esimerkiksi kansanaloitteet, kuntalaisfoorumit, sitovat kansanäänestykset, adressit ja yleisönosastokirjoitukset. Erilaisten kuulemismenettelyjen lukeminen suoran demokratian osaksi on määrittelykysymys. Näissä aloite tulee vallanpitäjiltä ja niiden koetaan joskus olevan näennäisdemokratiaa, joilla ei ole merkitystä. (Kuisma 2013, 60.) Pihlajan mukaan suoran demokratian keinoja osallistua ja vaikuttaa ovat kansalais- ja järjestötoiminta, spontaani yhteisöllinen tekeminen, uuden ajan kuntalaisaloitteet, sosiaalisen median uudet mahdollisuudet sekä kunnanosaan perustettava päätös-, toimi- ja budjettivaltainen toimielin (Pihlaja 2013).

Käyttäjädemokratiasta parhaita esimerkkejä ovat palvelusetelit, kirjaston kirjojen lainaus, terveyskeskuksissa oleva vapaan listautumisen menettely sekä kyläkaavoitusmenettelyt. *Tekemisen demokratian* ajatus on tuttu monille kehittäjille Leader-toimintaryhmätyön kautta. Osa kuntapäättäjistä vierastaa tekemisen demokratian ajatusta, sillä ilmeisesti osa heistä kokee, että tehtävät tulee hoitaa viranomaistyönä. Omatoimisuus voidaan kokea huonoksi sen vuoksi, että asiat eivät tällöin mene poliittisten valtasuhteiden mukaisesti. Suora ja tekemisen demokratia ovat siis eri asioita. Tekemisen demokratiassa ihmiset pyrkivät yhdessä tekemällä ratkomaan havaittuja puutteita tai ongelmia pelkän kannanottamisen sijaan. Tekemisen demokratia on prosessina funktionaalista lähidemokratiaa, itsehallintoa pienten projektien kautta. (Kuisma 2013, 60, 62.)

Kansalaisvaikuttamisella kansalaiset pyrkivät säilyttämään tai muuttamaan yhteiskunnassa vallalla olevia asioita. Ihmiset haluavat vaikuttaa erilaisiin ja erikokoisiin asioihin. Vaikuttamisen keinoja on paljon: perinteisiä keinoja vaikuttamiseen ovat esimerkiksi vaaleissa äänestämisen, julkiseen keskusteluun osallistuminen tai kotikunnan luottamustoimessa tai asukasyhdistyksessä toimiminen. (Vaikuttajan tietopankki 2007.)

Pihlajan mukaan kansalaiset vaikuttavat vaaleissa äänestämisen lisäksi yksilötasolla sekä toimimalla erilaisissa yhdistyksissä, kansalaisverkostoissa ja etujärjestöissä. Tällainen toiminta ja sen kehittäminen nähdään maaseutukunnissa tärkeänä. Kuntalaisten palaute palvelujen laadusta, uudet ideat ja palvelujen järjestämistä koskevat toiveet sekä tieto palvelujen toimimattomuudesta tai toimivuudesta eivät välttämättä tavoita päätöksentekijöitä tarpeeksi hyvin nykyisillä toimintatavoilla. Kuilu luottamushenkilöiden ja kuntalaisten välillä voi olla leveä myös pienissä maaseutukunnissa. (Pihlaja 2010 a, 82.)

Järjestöt ovat yksi mahdollisuus vilkkaamman ja toimivamman tiedonkulun rakentamisessa. Kunnan rooli keskustelu- ja palautekulttuurin rakentajana on tärkeä, mutta kunnissa tällaisen kansalaisvaikuttamisen kehittämiseen ei välttämättä riitä aikaa eikä löydy tahtotilaa. Pihlajan mukaan aina ei ole myöskään yksiselitteisen selvää, että poliitikoilla olisi vilpitöntä halua edistää lähidemokratiaa tai osallisuutta kunnassa. Niitä saatetaan pitää jopa sekä perinteisen poliittisen päätöksenteon että edustuksellisen demokratian uhkina. (Pihlaja 2010 a, 82–83.)

2.2 Lähidemokratia ja sen nykytilanne Suomessa

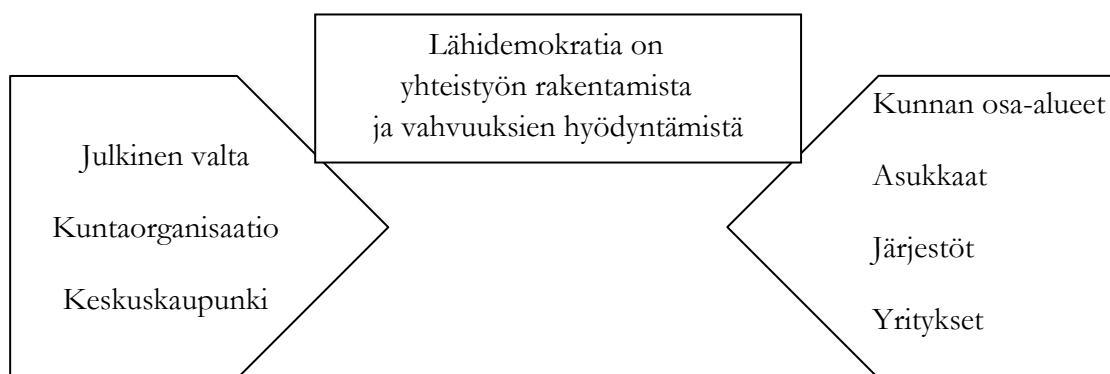
Lähidemokratia on oikeutta olla päättämässä työ-, asuin- tai muista lähiympäristöä koskevista asioista. Asukkaiden omaehtoisen aktiivisuuden tukeminen vahvistaa kunnan eri alueita. Kuntalaiset ovat kiinnostuneita omaan lähiympäristöönsä liittyvistä kysymyksistä. (Suomen Kuntaliitto 2013 a; Ojanperä 2012.)

Lähidemokratia-termi toistuu usein puhuttaessa kuntalaisten asemasta uusien suurkuntien reunamilla. Lähidemokratian määrittely ja sen tarkastelunäkökulma vaihtelevat puhujan mukaan. Professori Hannu Katajamäki kertoo Yle Savolle antamassaan haastattelussa ajatuksiinsa lähidemokratiasta. Katajamäen mukaan lähidemokratian käsite on pulmallinen, sillä esimerkiksi poliitikon tai pienen kylän asukkaan ajatukset lähidemokratian sisällöstä eivät välttämättä ole lainkaan samanlaiset. Hänen mukaansa lähidemokratian edistäminen on erittäin

tärkeää hallituksen kuntauudistuksen onnistumiselle. Aidossa lähidemokratiassa voidaan vaikuttaa aidosti tiettyihin asioihin. Lisäksi kunnan budjettiprosessin kautta osoitetaan rahallisia resursseja tämän toimivallan toteuttamiseen. (Ojanperä 2012.)

Lähidemokratia tulisi nähdä maaseutualueiden elinvoimaisuuden, paikallisen aktiivisuuden, asukkaiden tulevaisuudenuskon ja yritteliäisyyden käytännön keinoina. Pihlajan mukaan kunnilla on kuntalain perusteella hyvät mahdollisuudet edistää kuntalaisten vaikuttamista ja osallistumista. Lähidemokratia koetaan usein kustannuskysymyksenä, kuntien hallintoa kuormittavana ja tehtäviä lisäävänä. Poliitikkojen vallan pelätään vähenevän kansalaisten osallistumismahdollisuuksien myötä. Rakenteellisten ja hallinnollisten ratkaisujen rinnalla tulisi pohdita, kuinka kaikki Suomen alueet ja niiden ihmiset saadaan innostumaan alueen, palvelujen, elinkeinojen ja työpaikkojen kehittämisestä. Kansalaisten sitoutuminen ja intoutuminen vaatii päätös- ja toimivallan antamista, eli keinoja vaikuttaa omaan arkeen. (Pihlaja 2014 a.)

Pihlajan kuvion (Kuvio 2) mukaan lähidemokratia on yhteistyön rakentamista kahden osapuolen välillä. Niiden välillä on silta, jonka kautta yhteistyö ja vahvuuksien hyödyntäminen mahdollistuvat.

Kuvio 2. Lähidemokratia siltana (Pihlaja 2014 b)

Työ demokratian kehittämiseksi etenee tällä hetkellä monella suunnalla, esimerkiksi kuntalain kokonaisuudistuksella, Kuntalaiset keskiöön -hankkeella, demokratiapoliittisella selonteolla sekä suunnitelmilla ja puheilla eri puolella Suomea. Pienen kansalaisen äänenkuuluvuutta tulee parantaa ja asioista tulee puhua enemmän kansalaisen näkökulmasta. Julkinen valta voi kannustaa ihmisiä tekemään enemmän itse. Edustuksellisen demokratian rinnalle on kehitet-

tävä kansalaisille suoran demokratian keinoja osallistua ja vaikuttaa omassa kunnassa tai omalla asuinalueellaan. (Pihlaja 2013.)

Kansalaisten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuudet kehittyvät kolmella tavalla: toimintatavoilla ja käytännöillä, lainsäädännöllä ja suhtautumisella ja asenteilla lähidemokratiaa kohtaan. Kansalaisvaikuttamisen ABC:hen kuuluu viisi nyrkkisääntöä: ei enää entisin eväin (demokratia ajateltava uusiksi kansalaisen näkökohdista), tavoitteet tulee täsmentää (mihin halutaan vaikuttaa), pelisääntöjä tulee tehdä pienille (miten hoidetaan asukkaiden arjessa tärkeät, pienet paikalliset asiat), kokemusta tulee kunnioittaa (erityisesti asukkaiden arjen asiantunte- musta) ja kansalaistoimintaa tulee edistää. Pihlajan mukaan seuraavat ”herätyskellot” kertovat tarpeesta tehdä jotain demokratian vahvistamiseksi:

- ✓ Kuntavaaleissa äänesti vain 60 % kansalaisista, asia puhutti hetken vaalien jälkeen ja sen jälkeen unohtui.
- ✓ Suomalaiset eivät luota kuntansa päätöksentekoon.
- ✓ Kuntaliitokset vähentävät luottamushenkilöiden määrää rajusti.
- ✓ Kuntakoon kasvu kasvattaa etäisyyksiä monin eri tavoin.
- ✓ Kuntakoon kasvaessa kunnissa käsiteltävät asiat kasvavat.
- ✓ Hyvinvointiyhteiskunta ei säily yksin julkisen sektorin toimin ja voimin. (Pihlaja 2013.)

Kunnan ja kylien välisissä suhteissa sopimukseen tulee ottaa mukaan se, minkä tyyppistä toiminta on: halutaanko mukaan suunnitteluun, konkreettiseen kehittämiseen vai palvelukumppanuuteen. Suunnitelmallisempi ja pitkäjänteisempi yhteistyö on tärkeää. Kylien tekemät kyläsuunnitelmat ovat tärkeitä, sillä ne voivat johtaa isoihinkin toimenpiteisiin kunnissa. Kyläsuunnitelma on hyvä keino parantaa vuorovaikutusta asukkaiden ja kunnan välillä ja nostaa kunnan tietotasoa siitä mitä kylissä tehdään. Kylien ja kuntien tulisi oppia yhdessä keskustelu- ja oppimiskulttuuri. Pihlajan mukaan ihmiset aktivoituvat silloin, kun asia on tarpeeksi tärkeä, esimerkiksi kyläkoulun lakkauttamisuhan alla. Myös sosiaalisen median mahdollisuudet tulee huomioida, sillä uhan edessä toimiminen saa aikaan paljon toimintaa sillä saralla. (Pihlaja 2013.)

Lähidemokratialle on useita toteuttamistapoja riippuen paikallisista olosuhteista. Kuisman mukaan ”*lähidemokratia on ymmärrettävä alustaksi tekemisen demokratialle*”. Olennaista tässä on se,

että kunta tunnistaa erilaiset yhdistykset paikalliskehittäjiksi. Vaihtoehtoisia toteuttamistapoja ovat:

- ✓ Neuvottelumekanismi, jossa yhdistykset voivat vaikuttaa ennalta budjetin valmisteluun.
- ✓ Aluelautakunta, jossa kaikkien kuntien alueilla olisi osallistavan budjetoinnin kautta rahamäärä käytettävissä alueen palvelujen hoitoon ja erityisrahaa alueen kehittämiseen.
- ✓ Paikalliskehittämisen kolmikanta, jossa jokaisessa kunnassa olisi kunnanhallituksen alaisuudessa elin, jossa olisi 1/3 osaa kustakin: kunnan edustajia, asukas- ja kyläjärjestöjen edustajia ja tavallisia asukkaita tai pienyrittäjiä. (Kuisma 2013, 63.)

Lähidemokratian tarpeellisuuden perusteluja on useita. Kuisman mukaan lähidemokratia vahvistaa yhteisöllisyyttä ja kasvattaa suurimman määrän aktiivisia, toimintakykyisiä kansalaisia. Voimavarojen käyttö on tehokasta, sillä se perustuu paikallisiin tarpeisiin ja tietoon. Lisäksi lähidemokratiaa voidaan perustella sillä, että se tunnustaa alueen, kylän, harrasteyhdistyksen tai kaupunginosan yhteiskunnan pienimpänä yksikkönä. (Kuisma 2013, 64.) Lähidemokratiaa voi vahvistaa monella tavalla ja ulottuvuudella. Osallistumisessa voi erottaa vaikuttavuuden asteita ja osallistumista voidaan lähestyä sekä hallinnon että kansalaisten näkökulmasta. Vaikuttavuuden ääripäinä ovat hallinnon toimenpiteet kansalaismielipiteen kartoittamiseksi ja kansalaisten omaehtoinen mobilisoituminen. Välissä on hallinnon ja kansalaisten välisen kumppanuuden erilaiset muodot. (Pyy & Rannikko 2013, 49.)

Katajamäen mukaan kansalaisille ei enää riitä pelkkä äänestäminen. Nyt tarvitaan uusia suoran demokratian vaikuttamisen keinoja. Niistä on keskusteltu yksi kerrallaan ja seuraavaksi tulisikin pohtia näistä sommiteltavaa kokonaisuutta. Todellinen toimivalta on aidon lähidemokratian välttämätön ehto. Asukkaiden tulee pystyä vaikuttamaan esimerkiksi maankäytön periaatteisiin ja lähipalvelujen järjestämiseen. Lisäksi asukkailla tulee olla mahdollisuus oman asuinympäristön tulevaisuuden suunnitteluun ja nämä suunnitelmat tulee kytkeä kunnan päätöksentekoon. Uuden demokratian osatekijöitä ovat toimivaltainen kunnanosaohallinto, kansalaisraadit, kuntien Internet-sivujen laajempi käyttö esimerkiksi parannusehdotuksissa ja osallistuva budjetointi. Näistä aineksista pystytään muotoilemaan uskottava kansalaisvaikuttamisen ja lähidemokratian kokonaisuus. Tällöin syntyisi kunnan perusidea tukeva asetelma: *”kunta on asukkaidensa muodostama yhteisö”*. (Katajamäki 2013, 109–110.)

2.3 Alueelliset toimielimet

Toimiva lähtökohta osallistumiselle on omasta asuinalueesta lähtevä alueellinen vaikuttaminen. Alueellisen näkökulman tärkeys on korostunut kuntien kasvaessa kuntaliitosten myötä. Suomessa on saatu positiivisia kokemuksia alueellisista lauta-, neuvottelu- ja kehittämistoimikunnista, aluefoorumeista, alue- ja asukastaloista sekä kaupunginosakohtaisista kotisivuista. Yksi esimerkki alueellisesta toimielimestä on aluelautakunta. Aluelautakunnan toimintaidea on mahdollisuuksien mukaan tuottaa, järjestää ja kehittää asukkaiden tarpeista lähteviä alueellisia palveluja. Tavoitteena on lisätä aluehallinnon, asukkaiden ja keskushallinnon vuorovaikutusta ja tiivistää yhteistyötä. (Suomen Kuntaliitto 2013 b.)

Pihlajan ja Sandbergin mukaan alueellinen toimielin on asetettu hoitamaan kunnan osa-alueen asioita. Se toimii joko epävirallisena yhteistyöelimenä kunnan osa-alueen asukkaiden ja kuntaorganisaation välillä tai virallisena osana kuntaorganisaatiota. Alueellisen toimielimen tehtäviä ovat esimerkiksi alueen asukkaiden ja kunnan välisen vuorovaikutuksen lisääminen, alueen kehittäminen yhdessä kunnan kanssa tai omaehtoisesti, alueen palvelujen järjestämiseen osallistuminen sekä alueen budjettia, palveluja, infrastruktuuria ja maankäyttöä koskeva suunnittelu yhdessä kunnan kanssa. Keväällä 2012 tehdyn selvityksen mukaan alueellisia toimielimiä oli Suomessa 59 kunnassa. Näiden kuntien koko vaihtelee pienistä suuriin. Alueellisia toimielimiä toimii yli 20 nimikkeellä, määrällisesti eniten on aluetoimikuntia sekä kyläneuvostoja ja kylien neuvottelukuntia. (Pihlaja & Sandberg 2012, 21, 27–28.)

Seuraavalla sivulla olevassa kuviossa (Kuvio 3) alueelliset toimielimet on määritelty niiden toimintasääntöjen tai tehtävänkuvausten perusteella kahteen ryhmään, joiden avulla on jäsennetty niiden toimintaa. A-ryhmän toimielinten toiminta on pääasiassa keskustelua, vuorovaikutusta ja informaation jakamista. Suurin osa alueellisista toimielimistä kuuluu tähän ryhmään. Keskustelufoorumeiksi katsottavilla toimielimillä voi olla merkittävää vaikutusvaltaa, vaikka niillä ei ole delegoitua päätösvaltaa. Toimielin voi vaikuttaa kannanotoillaan kunnan päätöksiin. Tämä vaatii sen, että kunta on toiminnassa aidosti mukana ja keskustelun on oltava avointa ja tasavertaista. Keskustelufoorumit voivat olla alueen järjestöille ja asukkaille tärkeitä osallisuuden ja osallistumisen kanavia. Nämä ovat kunnan eheyden kannalta tärkeitä näkökulmia, joita ei ole varaa ohittaa. Nämä toimielimet tekevät lausuntoja, esityksiä ja aloitteita. Niiden lisäksi asukkaat vaikuttavat ja osallistuvat myös muualla kuin alueellisissa toimielimissä. Näitä ovat vapaan kansalais- ja järjestötoiminnan toimintamuodot, jotka toimivat

itsenäisemmin ja vapaamuotoisemmin suhteessa kuntaorganisaatioon. Ne voivat kuitenkin olla tuottamassa alueen asukkaiden tarvitsemia palveluja ja niillä voi olla vaikuttavaa yhteistyötä kaupungin tai kunnanviranhaltija- ja luottamushenkilöorganisaation kanssa. (Pihlaja & Sandberg 2012, 31–32, 112.)

Kuvio 3. Alueellisen osallistumisen ja vaikuttamisen koko kirjo (Pihlaja & Sandberg 2012, 32)

1 Vapaa kansalais- ja järjestötoiminta	2 Alueelliset toimielimet	
	Ryhmä A Keskustelufoorumi	Ryhmä B Päätösvaltainen toimielin
Esimerkiksi kaupunginosayhdistykset ja kyläyhdistykset	Asukkaiden ja kunnan välinen informaation jakamisen ja vuorovaikutuksen foorumi	Alueellinen toimielin, jolla on myös päätös- ja toimivaltaa
<ul style="list-style-type: none"> ✓ toimivat suhteessa kuntaorganisaatioon vapaamuotoisemmin ja itsenäisemmin kuin alueelliset toimielimet ✓ usein monipuolista yhteistyötä ja vuorovaikutusta kunnan kanssa 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ tekee kunnalle aloitteita ja esityksiä ✓ antaa lausuntoja ✓ tuo asukkaiden näkemykset kunnan tietoon ✓ mahdollisesti <ul style="list-style-type: none"> - osallistuu alueen kehittämiseen - mobilisoi alueen toimijoita - järjestää tilaisuuksia ja toimintaa ✓ mahdollisesti taloudellista päätösvaltaa <ul style="list-style-type: none"> - järjestöjen avustuksissa - pienimuotoisessa paikallisessa kehittämisessä 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ tekee kunnalle aloitteita ja esityksiä ✓ antaa lausuntoja ✓ tuo asukkaiden näkemykset kunnan tietoon ✓ osallistuu alueen kehittämiseen ✓ lisäksi käyttää kunnan sille myöntämää <ul style="list-style-type: none"> - päätös- ja toimivaltaa mm. - palvelujen suunnittelussa ja järjestämisessä - taloudellista päätösvaltaa - palveluissa - järjestöjen avustuksissa - paikallisessa kehittämisessä

Suomessa on tehty erilaisia kokeiluja kolmannen sektorin ja järjestöjen tuomisesta lähemmäs perinteistä kunnallista päätöksentekoa ja edustuksellista demokratiaa. Yksi pisimmälle vietyistä asukasdemokratian ja kunnanosa hallinnon esimerkeistä Suomessa on Yläkemijoen aluelautakunta Rovaniemellä. Aluelautakunta on toiminut vuodesta 1993 saakka ja sillä on tilaajalautakuntana noin kahden miljoonan euron vuosibudjetti. Aluelautakunta päättää toimialueensa alueella asuvien runsaan tuhannen asukkaan peruspalveluista. Järjestöjen ja kunnan yhteistyö voi olla huomattavasti vapaamuotoisempaa kuin Yläkemijoen pitkälle organisoitu ja taloudellista päätösvaltaa käyttävä toimintamalli. Erityyppinen esimerkki kylien ja kunnan suunnitelmallisesta ja säännöllisestä yhteydenpidosta on kyläparlamentti. (Pihlaja 2010 a, 83.)

Ylä-Savossa sijaitsevassa Sonkajärven kunnassa on pitkäaikainen kokemus aluelautakunta-toiminnasta. Sukevan taajamassa toimiva aluelautakunta perustettiin vuonna 1989 ja siten se on yksi Suomen pisimpään toimineista alueellisista toimielimistä. Sukevan aluelautakunnan tehtäviin kuuluu kunnallisten lähipalveluiden turvaaminen ja kehittäminen. (Pihlaja & Sandberg 2012, 87–88.) Sukevan aluelautakunta esitellään tarkemmin luvussa 3.3 Lähidemokratian toteutuminen Pohjois-Savon aluetasolla.

Toinen merkittävä lähidemokratiaelin Sonkajärvellä on vuonna 2011 perustettu kyläparlamentti. Kyläparlamentti perustettiin vahvistamaan kunnan ja kylien välistä aitoa vuoropuhelua ja yhteistyötä. Kyläparlamenttiin on valittu kaksi edustajaa kustakin kylästä kahdeksi vuodeksi kerrallaan. Kyläläisten lisäksi parlamenttiin on nimetty kunnan viranhaltijoita ja luottamushenkilöitä. Kyläparlamentin tavoitteena on kylien yhteen kokoaminen ja kylille tärkeistä yhteisistä asioista keskusteleminen epämuodollisesti yhdessä kunnan luottamushenkilöiden ja viranhaltijoiden kanssa. Kyläparlamentin tehtäviä ovat aloitteiden ja esitysten tekeminen kunnanhallitukselle, kyliä koskevaan suunnitteluun osallistuminen, lausuntojen antaminen viranomaisille ja muille tahoille, kuntakohtaisen kyläohjelman toteuttamisesta ja päivittämisestä päättäminen sekä kaikille avointen kyläfoorumien valmistelemine ja järjestäminen. Lisäksi kyläparlamentti toteuttaa asukkaiden viihtyvyyttä, hyvinvointia ja kylien elinkelpoisuutta sekä palvelujen säilyttämisen ja luomisen edellytyksiä edistäviä toimenpiteitä. (Pihlaja & Sandberg 2012, 92–93.)

Sonkajärven kyläparlamentin toiminta ei käynnistynyt yskimättä. Kyläparlamentin osapuolten välinen työnjako ja käytännön toimintatavat olivat alussa epäselvät, vaikka toiminnan tavoit-

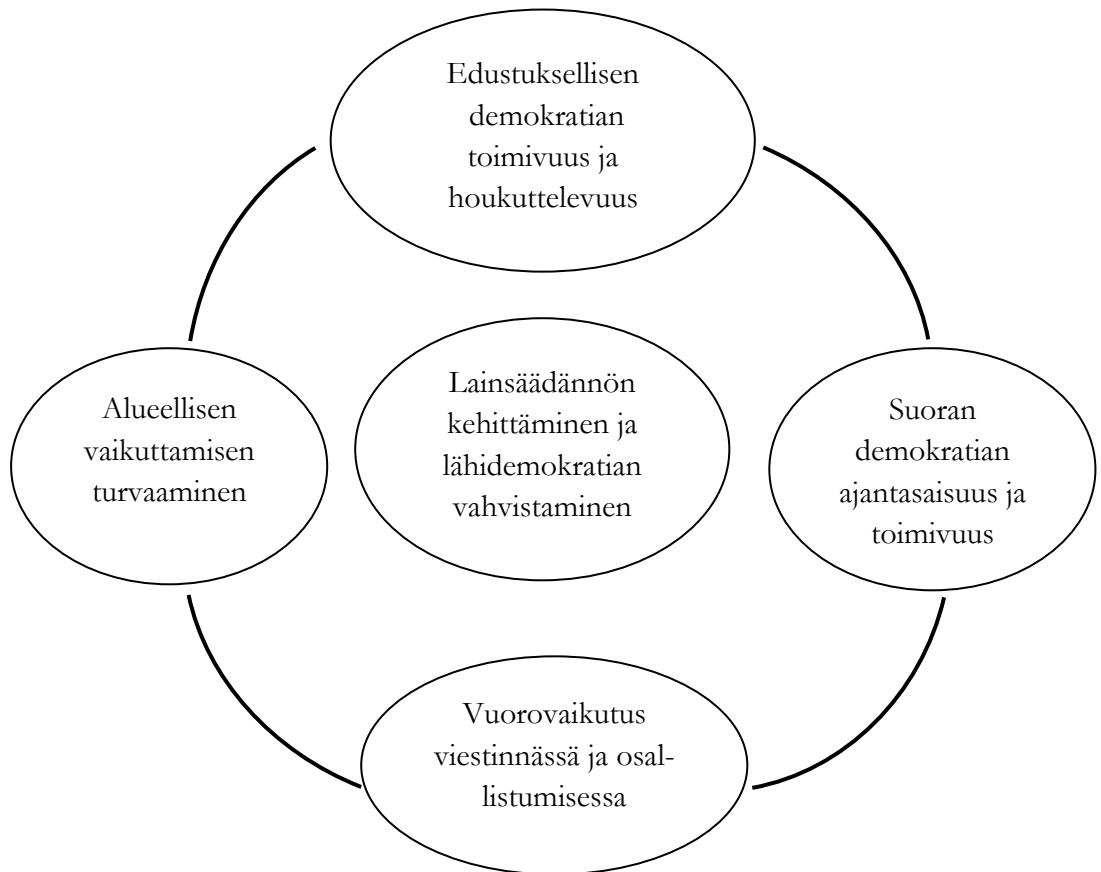
teet ovatkin olleet alusta saakka selvillä. Parlamentin käynnistämisestä vastasi Ylä-Savon Veturin kunnan kyläasiamiehen kanssa. Kylien edustajien mukaan kyläparlamentti ei pysty toimimaan ja saavuttamaan tavoitteita ilman kunnan työpanosta tai muuta rahoitusta. Toiminnan vaikuttavuuden ja toimijoiden motivoitumisen kannalta työskentelytavat on rakennettava huolellisesti ja asiat tulee valmistella hyvin. Vapaamuotoisella kyläparlamentilla tulee olla systemaattinen ja tavoitteellinen toimintatapa, jottei se jää pelkäksi keskustelukerhoksi. (Pihlaja & Sandberg 2012, 93.)

Sonkajärven kyläparlamentin toimintamalli on toiminut pohjana myös Iisalmen ja Lapinlahden kuntien kylätoimielimien malleille. Nämä toimintamallit esitellään tarkemmin luvuissa 5.1 ja 5.2.

2.4 Kuntalainsäädäntö demokratian tukijana

Kuntalain uudistamisen tavoitteita ovat kestävyys, johtaminen, demokratian vahvistaminen, joustavuus ja mahdollistavuus sekä uudet toimintatavat. Demokratiauudistuksen osalta tavoitteena on ”*edustuksellisen järjestelmän toimivuuden ja houkuttelevuuden vahvistaminen, alueellisen vaikuttamisen turvaaminen, kuntalaisten ja päätöksentekijöiden vuorovaikutuksen lisääminen, monipuolisten osallistumiskeinojen ja -rakenteiden turvaaminen sekä suoran demokratian ajantasaistaminen ja vahvistaminen*”. (Valtiovarainministeriö 2014, 1–2.)

Tässä kappaleessa käsitellään uudistuvaa kuntalainsäädäntöä demokratian vahvistamisen ja kehittämisen näkökulmasta. Seuraavalla sivulla oleva kuvio (Kuvio 4) kuvaa demokratian vahvistamisen tavoitteet.

Kuvio 4. Kuntalain kehittämisen tavoitteet demokratian näkökulmasta ja keinot vahvistaa lähidemokratiaa kuntaliitosten yhteydessä (Virkkunen 2014)

Kuntalain uudistamisen tavoitteena on jättää riittävästi tilaa paikalliselle harkinnalle, mutta samalla lain tulee turvata yhdenvertaiset mahdollisuudet osallistua. Puhutaan mahdollistavasta kuntalaista. Siinä uudistamishdotukset on kirjoitettu mahdollistavaan, ei velvoittavaan, muotoon. Lainsäädännön kautta voidaan luoda edellytyksiä osallistumiseen, mutta toisaalta osallistumiseen ja vaikuttamiseen liittyviä toimia voidaan toteuttaa jo nykyisenkin lainsäädännön puitteissa. Lainsäädäntöä suurempi merkitys on kansalaisten ja hallinnon asenteilla sekä toimintatavoilla ja käytännöillä. (Majava 2013, 4.)

Valtiovarainministeriön asettama demokratiajaosto on valmistellut uuteen kuntalakiin ehdotukset kuntalaisten osallistumisesta ja vaikuttamisesta sekä edustuksellisesta demokratiasta. Ensimmäiseen kokonaisuuteen liittyvät muun muassa tiedottamisvelvollisuus, asukkaiden kuuleminen ja vuorovaikutus päätöksenteossa ja aloiteoikeus. Jälkimmäiseen kokonaisuuteen liittyvät esimerkiksi alueelliset toimielimet ja vaaleilla valittava kunnanosa-hallinto. (Valtiovarainministeriö 2014.)

Osallistumista ja vaikuttamista voidaan edistää muun muassa seuraavilla tavoilla:

- ✓ tiedottamalla kunnan asioista ja järjestämällä kuulemistilaisuuksia
- ✓ selvittämällä asukkaiden mielipiteitä ennen päätöksentekoa
- ✓ valitsemalla palvelujen käyttäjien edustajia kunnan toimielimiin
- ✓ avustamalla asukkaiden oma-aloitteista asioiden hoitoa, valmistelua ja suunnittelua
- ✓ järjestämällä yhteistyötä kunnan tehtävien hoitamisessa
- ✓ järjestämällä kunnan osa-aluetta koskevaa hallintoa
- ✓ järjestämällä kunnallisia kansanäänestyksiä. (Majava 2013, 7.)

Kuntaliiton mukaan kuntien lukumäärä on vähentynyt Suomessa 2000-luvulla toteutettujen kuntaliitosten myötä kaikkiaan kolmanneksella. Liitokset ovat koskettaneet yli 200 kuntaa ja lähes kahta miljoonaa suomalaista. Usein liitosneuvottelujen käynnistämisen alkuun panevana voimana toimii kunnan heikentynyt taloudellinen tilanne. Yritysten liiketoiminnan loppuminen sekä työttömyyden kasvu ja näistä seurannut verotulojen väheneminen, ikärakenteen muutos ja palvelutarpeiden kasvu, valtionosuuksien leikkaukset ja kuntien tehtävien määrän kasvu ovat esimerkkejä syistä, jotka vaikuttavat kuntien taloudellisen tilanteen heikkenemisen taustalla. (Koski & Halonen 2013.)

Kuntauudistus on kokonaisuus, joka sisältää kuntarakennelain, sosiaali- ja terveydenhuollon palvelurakenneuudistuksen, valtionosuusjärjestelmän uudistuksen, kuntalain kokonaisuudistuksen ja kunnan tehtävien kartoituksen (Åström 2014, 3). Kokonaisuus on kuvattu kuviossa 5.

Kuvio 5. Kuntien uudistumisen kokonaisuus (Åström 2014, 3)

Kuntaliiton mukaan keskeistä on tarkastella kuntarakennetta ja kuntaperusteista palvelujärjestelmää kokonaisuutena; asukkaiden ja palveluiden toimivuuden näkökulmasta. Jotta uudistuminen onnistuu, on tärkeää yhdistää valtakunnallinen, alueellinen sekä paikallinen näkökulma ja vuorovaikutus. Uudistuksen toteuttaminen voi olla käyttäjälähtöistä vain, jos kunnat itse ovat aloitteellisia ja uudistuksessa otetaan huomioon alueelliset erityispiirteet. (Suomen Kuntaliitto 2014 a.)

2.5 Kuntatalous ja -palvelut

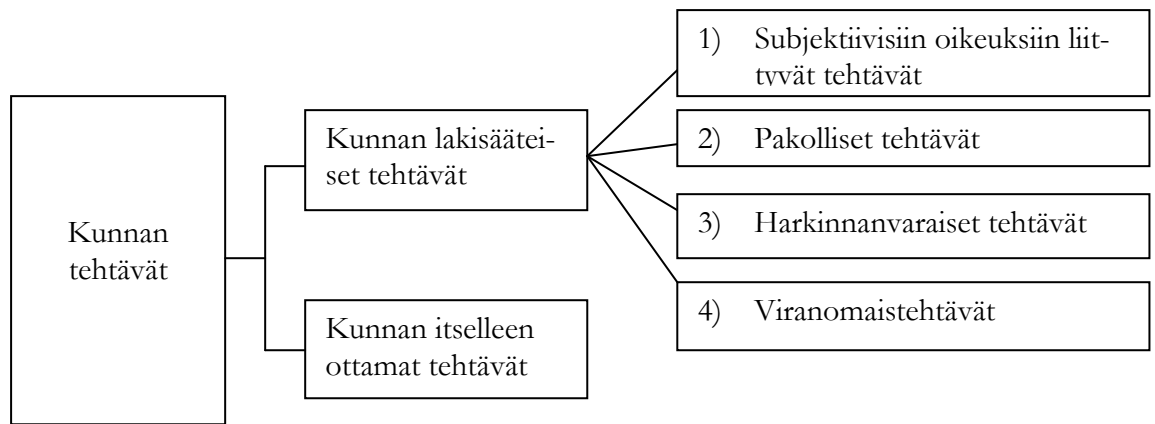
Kuntalain mukaan kunta pyrkii edistämään asukkaidensa hyvinvointia ja kestävä kehitystä alueellaan. Kunta vastaa jokaiselle kansalaiselle tärkeiden palveluiden järjestämisestä ja luo edellytyksiä kestävälle kehitykselle. (Finlex 1995.) Kuntaliiton mukaan kunnat ja kuntayhtymät käyttävät noin 42 miljardia euroa vuodessa palvelujen järjestämiseen ja kuntalaisten hy-

vinvoinnin edistämiseen. Menoista noin puolet katetaan veroilla, neljännes maksuilla ja myyntituloilla ja vajaa viidesosa valtionosuuksilla. (Suomen Kuntaliitto 2014 b.)

Kunnalla on itsehallintoon perustuva oikeus päättää itse taloudestaan, muun muassa verotusoikeus on osa kunnallista itsehallintoa. Kunta tarvitsee verotuloja, jotta se voi kattaa kaikki menonsa ja suoriutua tehtävistään. Keskimäärin kunnat kattavat verotuloilla 45 % menoistaan. Kunnan verotulot muodostuvat kunnallisverosta, kiinteistöverosta, osuudesta yhteisöveron tuottoon sekä koiraverosta. Merkittävin veromuoto kunnan talouden kannalta on kunnallisvero. Valtion rahoitus kunnille muodostuu valtionosuuksista ja -avustuksista. Keskimäärin kunnat rahoittavat valtion rahoituksen turvin noin viidesosan menoistaan. Valtionosuusjärjestelmän tarkoituksena on turvata yhdenmukainen palvelutaso maan kaikissa osissa. (Sallinen, Majoinen & Salenius 2012, 157–158, 161.)

Osa kuntien ja kuntayhtymien menoista katetaan maksu- ja myyntituloilla. *Maksutulot* ovat asiakasmaksuja sekä maksuja tavaroista ja palveluista, joiden hinnat määritellään asiakkaan maksukyvyn mukaan. Niiden hinnoittelun tarkoituksena ei ole kattaa tuotantokustannuksia kokonaisuudessaan. Kun tavaroiden ja palvelujen myynnillä peitetään vain tuotantokustannukset, puhutaan *myyntituloista*. Kuntien liiketoiminnan myyntituloja tulee muun muassa vesi-, energia- ja jätehuollosta sekä joukkoliikenteestä. (Sallinen ym. 2012, 167.)

Kunnan tehtävät voidaan jakaa lakisääteisiin ja kunnan itselleen ottamiin tehtäviin. Lakisääteisiä ovat tehtävät, jotka on säädetty erityislainsäädännössä kunnan velvollisuudeksi. Kunnan itselleen ottamilla tehtävillä tarkoitetaan kunnalle täysin vapaaehtoisia tehtäviä. (Sallinen ym. 2012, 87–89.) Kuviosta 6 selviää kunnan tehtävien jaottelu lakisääteisiin ja kunnan itselleen ottamiin tehtäviin.

Kuvio 6. Kunnan tehtävien jaottelu (Sallinen ym. 2012, 87)

Subjektiiivisiin oikeuksiin liittyvät tehtävät kunnan on ehdottomasti järjestettävä. Näiden tehtävien osalta kunnalla ei ole harkintavaltaa. Subjektiiivisia oikeuksia ovat muun muassa maksuton perusopetus ja huolenpito terveys- ja sosiaalipalveluissa. *Pakolliset tehtävät* kunnan on hoidettava erityislainsäädännön velvoittamina. Kunnalla on kuitenkin harkintavaltaa pakollisten tehtävien hoitamisen laajuuden suhteen: se voi järjestää nämä tehtävät määrärahojensa puitteissa. Esimerkkejä pakollisista tehtävistä ovat nuorisotyö ja vanhustenhuolto sekä kulttuuri-toiminta. *Harkinnanvaraisten tehtävien* osalta kunnan omassa päätösvallassa on se, ottaako se kyseisen tehtävän hoitaakseen. Kunnalla ei siis ole lakisääteistä järjestämisvelvoitetta harkinnanvaraisten tehtävien hoitamiseksi. Harkinnanvaraisiin tehtäviin kuuluvat muun muassa museot, joukkoliikenne sekä lukio- ja ammatillinen koulutus. *Viranomaistehtävissä* käytetään julkista valtaa. Tällä tarkoitetaan lakiin ja asetuksiin perustuvaa toimivaltaa. Kunnan viranomaistehtävät ovat usein lupa- ja valvontatehtäviä, kuten rakennusvalvonta, elintarvikevalvonta ja ympäristönsuojelu. (Sallinen ym. 2012, 87–89.)

Kunta voi myös itsehallintonsa perusteella ottaa hoitaakseen tarpeelliseksi katsomiaan tehtäviä. Näitä tehtäviä kutsutaan kunnan *vapaaehtoisiksi tehtäviksi*. Kunnan itselleen ottamat tehtävät täydentävät lakisääteisiä tehtäviä. Ne edistävät kunnan kehitystä ja elinvoimaisuutta ja niillä tavoitellaan asukkaiden hyvinvoinnin edistämistä ja kunnan yleistä etua. Tyypillisiä kunnan vapaaehtoisia tehtäviä ovat esimerkiksi elinkeinoelämän edistäminen, energiahuolto sekä tietoverkkojen rakentaminen ja ylläpito. (Sallinen ym. 2012, 89.)

Vaikean yleisen taloustilanteen lisäksi kuntia uhkaavat muut suuret haasteet. Merkittävimmät niistä liittyvät väestön ikääntymiseen, väestön keskittymiseen sekä työvoiman saatavuuteen ja

edellä mainituista johtuvan julkisen talouden kestävyysvajeen hallintaan. Kunnan on otettava huomioon tulevaisuuden ja tulevien sukupolvien tarpeet toiminnassaan. Palvelujen kehittämisessä haetaan yhä enemmän käyttäjä- ja asiakaslähtöisyyttä. Kuntalaiset voivat osallistua palvelujen kehittämiseen monin eri tavoin: esimerkiksi ideoijina, testaajina sekä tuottajina. Tämä voi olla tulevaisuudessa uudenlaisen käyttäjädemokratian merkittävä muoto. Kuntalaisten hyvinvoinnin sekä vaikuttamis- ja osallistumismahdollisuuksien turvaamiseksi tarvitaan tulevaisuudessa kuntien ja valtion rinnalle yritysten ja järjestöjen vahvistuvaa roolia. (Sallinen ym. 2012, 153, 201.)

Kunta- ja palvelurakenteen muuttuessa kuntien ja kolmannen sektorin suhdetta ja yhteistyötä on alettu tarkastella myös toisesta näkökulmasta. Kolmas sektori ja järjestöt nähdään myös julkisten palvelujen tuottajana, täydentäjänä ja myyjänä. Jo tällä hetkellä Suomessa toimii kymmeniä järjestöjä, joilla on paikallista merkitystä palvelujen tuottajina ja työllistäjinä. Järjestöjen roolin vahvistumista ja tehtävien kasvua palvelujen tuottajana kuitenkin jarruttaa etenkin rahoituksen epävarmuus sekä järjestöväen ikääntyminen ja aktiivisten toimijoiden vähäinen määrä. Tilanne koetaan ristiriitaiseksi ja hämmentäväksi sekä järjestöissä että kunnissa. Hämmennystä herättää kysymys, mitä kumppanuus käytännössä tarkoittaa paikallisella tasolla ja kunnissa. Järjestöillä kuitenkin nähdään olevan mahdollisuuksia kehittää joustavia ja paikallisia ratkaisuja palvelujen tuottamiseen. (Pihlaja 2010 b, 14, 94.)

Pihlaja on esitellyt vaihtoehtoisia tulevaisuudenkuvia järjestöjen palvelutoiminnasta. Yksi tulevaisuudenkuvista visioi maaseudulla toimivien yhteiskunnallisten yritysten tuottavan tärkeitä peruspalveluja, muun muassa vanhus- ja vammaispalveluita, jotka täydentävät julkisen sektorin tarjoamia palveluja. Toinen tulevaisuudenkuva peräänkuuluttaa palvelujen yhteissuunnittelua ja –tuotantoa. Kuntalaisten tarvitsemat palvelut suunnitellaan ja tuotetaan yhteistuumin kuntalaisten, kuntien ja järjestöjen kesken. Eräässä tulevaisuudenkuvassa järjestötyötulo nähdään kolmannen sektorin mahdollisuutena, joka työllistää satoja ihmisiä ja jolla tuotetaan niitä palveluita, joita kunnat ja yritykset eivät tuota. Yksi tulevaisuudenkuvista asettaa toiveen yhteistyöjärjestöjen perustamisesta. Järjestöt ja maaseutukunnat voisivat yhdessä perustaa yhteistyöjärjestöjä, jotka auttavat pieniä järjestöjä hallintoon ja toimintaan liittyvissä kysymyksissä. Näin aktiiveille jää enemmän aikaa ja voimia järjestön varsinaisen toiminnan pyörittämiseen ja kehittämiseen. (Pihlaja 2010 b, 109, 112–115.)

Kiviniemen mukaan käynnissä oleva laaja kuntauudistus pakottaa uudistamaan myös nykyisen palvelujärjestelmän kokonaan. Asioita tulee opetella tekemään yli organisaatio- ja sidosryhmärajojen. Kuntien, yritysten, seurakuntien ja järjestöjen on laadittava yhteiset tavoitteet ja luotava yhdessä lähipalveluiden verkosto. (Kiviniemi 2012, 6–7.) *”Lähipalvelut ovat päivittäin tai toistuvasti käytettäviä palveluja, jotka joko tuotetaan kuntalaisten lähiympäristössä, tuodaan kotiin tai joiden piiriin on helppo hakeutua”*. Kunta- ja palvelurakenteen uudistumisvaiheessa järjestöiltä odotetaan vapaaehtoistyön lisäksi myös palvelutuotantoa. Järjestöt ovat palvelun tuottajina kilpailutilanteessa yritysten kanssa, mutta Suomessa on alueita, joissa yritysmäiselle palvelutuotannolle ei ole edellytyksiä. Näihin tilanteisiin voidaan synnyttää palvelutuotantoa järjestöjen toteuttamana. Lähipalveluiden ja lähiyhteisöjen kehittymiseen tulee kiinnittää huomiota etenkin syrjäseuduilla. (Juntunen 2012, 8–9.)

Huoli lähipalvelujen ja toisaalta työpaikkojen karkaamisesta yhä kauemmas kylältä sai Kaupilanmäen kyläläiset tarttumaan asiaan ja pohtimaan kylän palvelutuotantoa aktiivisesti. Tätä palvelutuotannon uutta järjestämistapaa on käytetty perusteena Vieremän toimintamallissa, josta kerrotaan tarkemmin luvussa 5.3.

3 MAHDOLLISUUKSIEN MAASEUTU: MAASEUDUN KEHITTÄMINEN SUOMESSA JA POHJOIS-SAVOSSA

Tässä luvussa esitellään maaseudun kehittämisohjelman toimijat sekä heidän tehtävänsä ja keskinäinen työnjako ”ylhäältä alas” eli valtakunnan tasolta aluetasolle. Lisäksi esitellään Leader-toimintatapa ja sen ”alhaalta ylös -periaate”, jonka mukaan paras asiantuntemus ja osaaminen oman alueen kehittämiseen löytyvät paikallisilta asukkailta. Tämän periaatteen mukaan Pohjois-Savon maakunnan alueella on tehty lähidemokratiatyötä, joka esitellään omana kokonaisuutenaan. Esittelyssä on haluttu erityisesti nostaa esille pohjoissavolaisten maaseudun kehittämisyhdistysten rooli aidosti kyläläisiä lähellä olevina toimijoina, joka on antanut hyvän mahdollisuuden toimia lähidemokratiatyön käynnistäjänä. Lopuksi esitellään opinnäytetyön toimeksiantaja Ylä-Savon Veturi ry ja sen hallinnoima Kylä lähtee! -kylien kehittämishanke.

3.1 Maaseudun kehittämisohjelman toimijat ja tehtävänjako

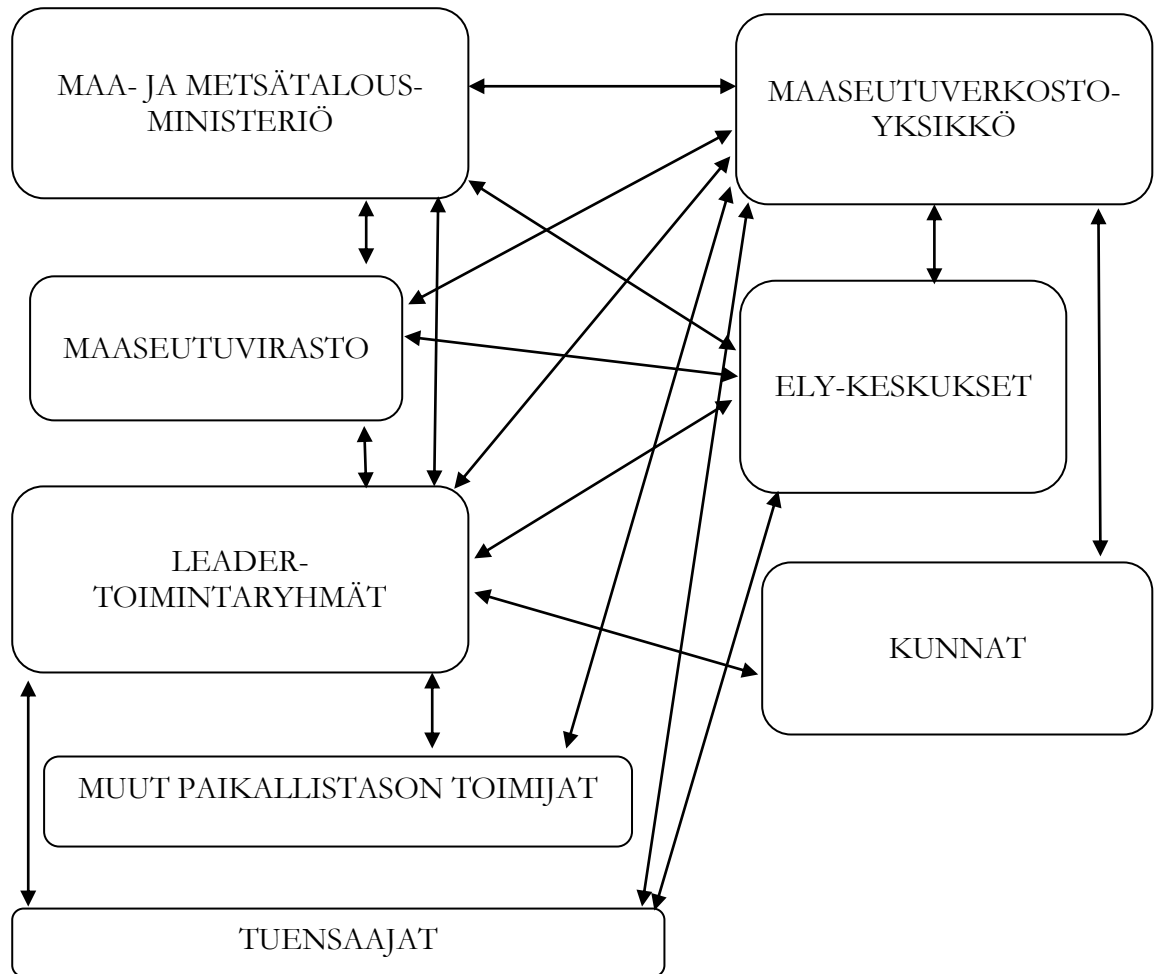
Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelman suunnittelusta, lainsäädännöstä ja rahoituksesta sekä rahoituksen jaosta alueiden käyttöön vastaa hallintoviranomaisena Maa- ja metsätalousministeriö. Ministeriö valitsee paikalliset toimintaryhmät ja tekee sopimukset ryhmien kanssa. Samalla ministeriö hyväksyy ryhmien kehittämisohjelmat ja osoittaa ryhmäkohtaisen rahoituksen. Maaseutuvirasto eli Mavi antaa ryhmille ohjeet toimeenpanosta, laatii käytettävät lomakkeet ja hallinnoi tukia valtakunnan tasolla sekä vastaa tukien maksatuksesta ja valvonnasta. Maaseutuverkostoyksikön tehtävänä on muun muassa toimintaryhmien verkostoitumisen edistäminen, koulutus sekä kansainvälisen toiminnan aktivoiminen. Yksikkö ylläpitää www.maaseutu.fi-sivustoa, josta löytyy ajankohtaista tietoa myös Leader-toiminnasta. (Maaseutuverkostoyksikkö 2012.)

Alueelliset ELY-keskukset tekevät viranomaispäätökset toimintaryhmissä puolletuista tai ei-puolletuista hankkeista. Ne myös käsittelevät hankkeiden maksuhakemukset. ELY-keskukset voivat rahoittaa niiltä suoraan haettuja hanke- ja yritystukia sekä ympäristötukia ja maatalouden investointitukia. (Maaseutuverkostoyksikkö 2012.)

Leader-toimintaryhmät vastaavat paikallisen kehittämisohjelman toteuttamisesta alueellaan ja rahoittavat ohjelman mukaisia hankkeita ja yritystukia. Lisäksi Leader-toimintaryhmien teh-

tävänä on aktivoida ja neuvoa hankehakijoita. (Maaseutuverkostoyksikkö 2012.) Toimintaryhmätyö käsitellään tarkemmin luvussa 3.2.

Kuviossa 7 esitellään maaseudun kehittämisohjelman toimijaverkosto. Kuviosta selviää toimijaverkoston yhteistyön laaja-alaisuus ja monipuolisuus.

Kuvio 7. Maaseudun kehittämisohjelman toimijat (Maaseutuverkostoyksikkö 2011, 9)

3.2 Leader-toiminta

Maaseudun kehittämisyhdistyksistä käytetään myös nimitystä Leader-toimintaryhmä. Leader-toimintaryhmä on rekisteröity yhdistys, joka kannustaa maaseudun asukkaita kehittämään omaa kotiseutuaan, lisäämään sen viihtyisyyttä sekä synnyttämään uusia työpaikkoja ja yrityksiä. Leader-toimintaryhmät rahoittavat yleishyödyllisiä ja elinkeinotoimintaa edistäviä hank-

keita sekä yritystukia. Ryhmät myös neuvovat tuen hakijoita hakemusten valmistelussa ja hankkeiden toteuttamisessa. (Maaseutuverkostoyksikkö 2012.) Professori Eero Uusitalo toteaa, että *”toimintaryhmätyö ei ole määräaikainen projektitoiminnan rahoitus- ja toteutusmekanismi, EU:n aiheuttama ohimenevä ilmiö, vaan pysyvä menettelytapa, jolla maaseutu selviytyy”* (Voutilainen 2007).

Leaderin kantavia ajatuksia ovat:

- ✓ Alhaalta ylöspäin – periaate. Kuka tahansa voi tulla mukaan toimintaan. Hankkeiden valmistelu sekä päätösvalta rahoitettavista hankkeista on kotiseutunsa parhailla asiantuntijoilla eli tavallisilla ihmisillä.
- ✓ Aluekohtaiset paikalliset kehittämisstrategiat tarkoin määritellyille seutukunnallisille maaseutualueille.
- ✓ Uusien toimintatapojen ja menetelmien kokeilu. Tavoitteena on maaseudun elinkeinojen kehittäminen sekä työpaikkojen luominen.
- ✓ Resurssien kokoaminen. Tämä tapahtuu pienten toimijoiden välisellä verkostoitumisella sekä yhteistyöllä järjestöjen, yritysten ja julkisen sektorin kanssa.
- ✓ Naisten ja nuorten työmahdollisuuksien sekä elinolosuhteiden parantaminen.
- ✓ Kestävä kehitys.
- ✓ Kansainvälistyminen sekä alueiden välinen yhteistyö. (Hill 2012, 175; Maaseutuverkostoyksikkö 2012.)

Leader -toimintatavan ydin on paikallinen ja asukkaiden omaehtoinen aktiivinen toiminta maaseudun kehittämiseksi. Leader -toimintatapa täydentää hyvin Suomen perinteistä kylätoimintaa. Termi Leader muodostuu ranskankielisistä sanoista *”Liason Entre Actions de Développement l’Economie Rurale”*. Suomeennoksena tämä kuuluu *”maaseudun taloudellisen toiminnan yhdyssiteiden vahvistaminen.”* (European Network for Rural Development 2012.)

Leader -toimintaa on ollut Suomessa vuodesta 1996 saakka. Vuosina 1996–1999 LEADER II-nimistä ohjelmaa toteutti Suomessa 22 toimintaryhmää. Vuonna 1997 toimintatapaa laajennettiin edelleen kansallisella POMO-ohjelmalla (Paikallisen omaehtoisuuden maaseutuohjelma). POMO-ryhmiä oli 26. Vuosina 2000–2006 toimintaryhmiä oli 58 ja Leader-toimintatapaa toteutettiin koko Suomessa. Vuosina 2007–2013 Suomessa toimi kaikkiaan 56 toimintaryhmää. (Maaseutuverkostoyksikkö 2012.)

Kuten Maa- ja metsätalousministeriön ylitarkastaja Sanna Sihvola toteaa, ovat toimintaryhmien työn tulokset Suomessa erittäin positiivisia. Ryhmät ovat onnistuneet aktivoimaan alueensa toimijoita ja antamaan vaikutusmahdollisuuksia maaseudun asukkaille oman alueensa kehittämisessä. Panostukset ovat olleet yhteiskunnalle suhteellisen pieniä, mutta niillä on saatu maaseudulle uusia työpaikkoja ja yrittämistä. Suomalainen Leader tunnetaan maailmalla paikalliseen omaehtoisuuteen perustuvan kehittämisen kärkeä. (Voutilainen 2007.)

Myös pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelmassa (2011–2015) painotetaan aiempaa enemmän paikallista kehittämistä. Ohjelmassa esitetään muun muassa kansalaisvaikuttamisen ja toiminnan kehittämistä ja tukemista sekä kylätoiminnan vahvistamista eri tavoin. Kuntarakenteen muuttuessa ja kuntakokojen kasvaessa yhä suuremmiksi yksiköiksi kansalaisyhteiskunnan osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien vahvistamisen tarve korostuu entisestään. Aluepoliittisessa tavoitepäätöksessä 2011–2015 todetaan, että *”toimivia horisontaalisen paikallistoiminnan muotoja, kuten toimintaryhmiä, kyläyhdistyksiä ja muita laaja-alaisesti paikallista kehittämistyötä tekeviä organisaatioita vahvistetaan ja luodaan niille keinoja vaikuttaa oman alueensa poliittiseen päätöksentekoon.”* (Sihvola 2013, 50.)

3.3 Lähidemokratian toteutuminen Pohjois-Savon aluetasolla

Pohjois-Savon alueella toimii kolme Leader-toimintaryhmää: Kehittämisyhdistys Kalakukko ry (Koillis-Savo, Siilinjärven ja Kuopion maaseutualueet), Maaseudun Kehittämisyhdistys Mansikka ry (Sisä-Savo, Karttula, Leppävirta sekä Varkauden maaseutualueet) ja Ylä-Savon Veturi ry (Ylä-Savo ja Maaninka) (Maaseutuverkostoyksikkö 2012). Maaseutukehittäjä, kyläaktiivi Seija Korhonen on ollut mukana käynnistämässä Mansikan alueen lähidemokratiatyötä. Häntä haastateltiin sähköpostitse opinnäytetyön teoriaosuutta varten. Haastattelurunko on työn liitteenä (Liite 1.) Haastattelulla kartoitettiin lähidemokratiaprosessin käynnistymistä, toimenpiteitä, haasteita ja onnistumisia, nykyhetken tilannetta sekä tulevaisuuden näkymiä Mansikan toiminta-alueella. Korhosen mukaan pohjoissavolaisissa toimintaryhmissä on tehty pitkäjänteistä työtä lähidemokratian pohjustamiseksi sekä kunta-kylä-yhteistyön edistämiseksi. Pisin, noin 10 vuoden kokemus on Kalakukko ry:llä, jossa lähdettiin liikkeelle kyläsuunnitteluprosessien systemaattisella toteutuksella.

Oulun yliopiston Kajaanin kehittämiskeskus toteutti vuonna 2009 selvityksen, jossa selvitettiin kyläsuunnittelun vaikuttavuutta Kalakukon alueella. Kylätoimijoiden näkökulmasta kylä-

suunnitelmien laatimisprosessin parhaina puolina nähtiin olevan kokonaisvaltainen kylän tulevaisuuden pohtiminen ja kehittämistarpeiden tarkastelu sekä yhteistyö ja toimijoiden osallistuminen prosessiin. Prosessin vaikutuksesta kylän yhteisöllisyyden koettiin voimistuneen ja kylän yhteishengen nousseen. Kyläsuunnitelmien laatimiseen osallistuneiden viranhaltijoiden ja luottamushenkilöiden mielestä prosessin parhaita puolia olivat osallistujien keskinäinen yhteistyö, osallistuminen ja vuorovaikutus. Positiivisena koettiin myös se, että kylän kehittämistä oli alettu ajatella pitkäjänteisesti. (Mustonen, Nieminen & Ponnikas 2009, 57.)

Selvityksen mukaan kyläläiset näkivät prosessin huonoina puolina heikon osallistumisen ja sitoutumisen puutteen. Kyläsuunnitelman vieminen käytännön toteutukseen jäi muutaman aktiivisen kyläläisen vastuulle. Kyläläisten näkökulmasta kyläsuunnitelma itsessään ei ole merkki kylän aktiivisuudesta, kun taas luottamushenkilöiden ja viranhaltijoiden mielestä on. Kyläläisten mukaan suunnitelman pohjalta toteutetut toimenpiteet, niiden tulokset ja vaikutukset kertovat, että kylä on elävä ja aktiivinen. (Mustonen ym. 2009, 31–32, 35.)

Korhosen mukaan Kalakukon alueen lähidemokratiatyön tuloksia ovat muun muassa kahden kuntaan laaditut maaseutuohjelmat, yksi kyläparlamentti, osallistava maankäytön suunnittelu kahden kunnan kyläalueilla sekä edellä mainittu Kainuun yliopistokeskuksen laatima selvitys kyläsuunnittelun vaikuttavuudesta. Kuopiossa on jo toteutettu kuntaliitoksia ja lähivuosina toteutuu useita lisää. Tämä on synnyttänyt kuntaliitosalueilla ja tulevissa liitoskunnissa kylien ja järjestöjen yhteenliittymiä. Yhdessä kunnassa on käynnissä asukkaiden koulutus kansalaisopiston toimesta. Koulutuksen avulla valmistaudutaan kuntaliitokseen: siinä koetaan asukkaille tärkeitä asioita, jotka halutaan kuntapäätöksentekoon. Parissa kunnassa toimii lähidemokratiatyöryhmä, kylien/järjestöjen yhteenliittymistä aktivoidaan ja maaseutuvaikutusten arviointeja on tulossa. Tällä hetkellä Kalakukko ry hallinnoi Asukkaan ääni -hanketta, jossa vertaillaan eri malleja paikallisessa vaikuttamisessa sekä tehdään maaseutuohjelmia, vahvistetaan paikallisen vaikuttamisen mahdollisuuksia, lisätään kaupunki-maaseutu-vuorovaikutusta sekä asukkaiden osallisuutta (Kalakukko ry 2013).

Mansikan alueella kunta-kylä-yhteistyön systemaattinen rakentaminen aloitettiin vuonna 2009, jolloin alueella oli seitsemän kuntaa. Tuolloin ei käytetty sanaa lähidemokratia, vaan puhuttiin paikallisvaikuttamisesta, kylien ja asukkaiden kuulemisesta ja yhteisöllisyyden sekä osallistumisen kehittämisestä. Liikkeelle panevana voimana olivat kylät, järjestöt ja asukkaat, jotka halusivat saada heille tärkeitä asioita kuntapäätöksentekoon ja tuoda koko kuntaa hyö-

dyttäviä kehittämisajatuksia esille. Lähes joka kunnassa kokemus oli, ettei asukkaita kuunnella riittävästi ja vuorovaikutus päättäjien ja asukkaiden välillä oli vähäistä (*”luottamushenkilöitä näkyy kylissä joka neljäs vuosi”*). Asukkaat olivat myös huolissaan kyläpalvelujen (muun muassa kylätalot, harrastustoiminta, postipalvelut, liikenneyhteydet, tiestö, koulut) säilymisestä ja kylien säilymisestä elinvoimaisina. Yhteistyö käynnistettiin useassa kunnassa erilaisin menetelmin. Mansikka ry toteutti alueellaan kylien kehittämis- ja aktivointihankkeen, jonka tuloksesta viiden kunnan alueella tehtiin ja/tai päivitettiin kyläsuunnitelmat. Tavoitteena oli saada ne osaksi kunnan suunnittelu- ja päätöksentekoprosessia.

Kolmessa kunnassa kyläsuunnitelmien kuntaa koskevat asiat saatiin osaksi kunnan maaseutuohjelmaa ja siten kuntapäätöksentekoon. Kahdessa kunnassa maaseutuohjelmaa valmisteltiin yhteistyössä: työryhmissä oli mukana viranhaltijoita, luottamushenkilöitä, yrittäjäyhdistykset, kylätoimijoita sekä MTK:n edustajat. Yhdessä kunnassa maaseututoimi kokosi asiat kyläsuunnitelmista maaseutuohjelmaan. Eräässä kunnassa tehtiin kunnan ja järjestöjen yhteistyössä järjestöstrategia, jonka painoarvo oli itsessään vähäinen. Prosessista kuitenkin seurasi kunnan ja järjestöjen tiivistynyt yhteistyö, joka jatkuu edelleen ja tällä hetkellä osallisuus on yksi kuudesta painopistealueesta kuntastrategiassa. Yhdessä kunnassa kylät olivat jo aikaisemmin perustaneet kyläneuvoston, joka teki aloitteen maaseutuohjelman tekemisestä kuntaan ja valtuusto hyväksyi aloitteen. Yhteen kuntaan syntyi kaikkien kylien yhteinen järjestö.

Puhuttaessa lähidemokratiasta Ylä-Savon Veturi ry:n toiminta-alueella on syytä nostaa esille erityisesti Sonkajärven kunta. Kunnan pohjoisosassa sijaitsevassa Sukevan taajamassa toimiva aluelautakunta on yksi Suomen pisimpään toimineista alueellisista toimielimistä. Aluelautakunta perustettiin vuonna 1989 osana vapaakuntakokeilua. Sonkajärven kunta halusi jo tuolloin tukea konkreettisesti lähidemokratiaa ja sukevalaisten mahdollisuutta osallistua ja vaikuttaa oman alueensa kehittämiseen ja palvelujen järjestämiseen. (Pihlaja & Sandberg 2012, 87.)

Sukevan aluelautakunnan tehtäviin kuuluu kunnallisten lähipalveluiden turvaaminen ja kehittäminen. Vuodesta 1996 toimineessa Yhteispalvelussa toimii muun muassa asiamiesposti, Kelan asiointipalvelu, tilavaraukset ja VR:n lipunmyynti. Voidaankin todeta, että Yhteispalvelu on mielenkiintoinen sekoitus kunnan aluehallintoa, julkisia ja kaupallisia palveluja sekä kyläläisten aktiivisuutta. Yhteispalvelu on kyläläisten ahkerassa käytössä, siitä on muodostunut kyläläisten olohuone ja sosiaalisen kohtaamisen paikka. (Pihlaja & Sandberg 2012, 88, 90.)

Sonkajärven Kyläparlamentti perustettiin vuonna 2011 Sonkajärven kunnan hallinnoiman *Yhteistyöllä lähelle ja kaaas* -hankkeen avustamana. Kyläparlamentissa käsitellään kyliä koskevia asioita, otetaan kantaa esimerkiksi sosiaali- ja terveyspalvelujen tilanteeseen ja annetaan lausuntoja. Tapahtumia suunnitellaan ja toteutetaan yhteistyössä. Kyläparlamentti on myös hyvä paikka vaihtaa kylien kuulumisia. Kyläparlamentin kautta kylät voivat järjestää yhteisiä koulutuksia, tehdä yhteismarkkinointia sekä yhteishankintoja. Kunnansihteeri on kertomassa kunnan ajankohtaisista asioista ja kunnanvaltuuston ja -hallituksen päätöksistä. (Sonkajärven kunta 2013.) Kyläparlamentilla on 3 000 euron budjetti, jonka kautta kustannetaan lähinnä kokouskahvituksia ja toimistokuluja. Toiminnan käynnistyessä säännöllistä yhteistyötä teki neljä kylää. Kun käynnissä on neljäs toimintavuosi, ovat kaikki Sonkajärven kylät mukana toiminnassa. Hankkeen päätyttyä vuonna 2012 Sonkajärven kunta päätti palkata osa-aikaisen kyläasiamiehen, jonka toimenkuvaan kuuluvat muun muassa kyläparlamentin kokousten valmistelu ja sihteeritehtävät sekä kyläfoorumien järjestämiseen liittyvät asiat. (Vornanen 2014.)

Ylä-Savon alueella on lähdetty tekemään systemaattista pohjatyötä lähidemokratian kehittämiseksi Veturin hallinnoimassa *Kylä lähtee!* -kehittämishankkeessa. Hankkeessa selvitetään lähidemokratian nykytilaa ja luodaan pohjaa tulevaisuuden toimintamalleille. Hanke esitellään tarkemmin luvussa 3.5.

Seija Korhosen mukaan *"Pohjois-Savon malli"* on ainutlaatuinen siinä mielessä, että laajaa aktiivointia ja toimenpiteitä lähidemokratian ja osallistamisen edistämiseksi on tehty koko maakuntaa kattavasti. Lisäksi maaseutuvaikutusten arviointeja tehdään parhaillaan useassa kunnassa. Lähidemokratiaa on koko maakunnan maaseutualueilla lähdetty rakentamaan Leader-toimintatavan mukaisesti eli "alhaalta ylöspäin". Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että töitä on lähdetty tekemään systemaattisesti yhdessä asukkaiden/kyläläisten kanssa ja kyläläiset ovat olleet merkittävässä roolissa toimintamallien luomisessa.

Pohjois-Savossa on käynnissä tai käynnistymässä useita kuntarakenneselvityksiä. Muun muassa tästä johtuen lähidemokratian tarve sekä viestinnän ja koulutuksen tarpeet kasvavat edelleen. Keskustelu teeman ympärillä aktivoituu ja lisääntyy: lähidemokratiaseminaareja järjestetään, useassa valtuustossa teema on iltakoulun aiheena ja myös kylät ja järjestöt osallistuvat keskusteluun. Lähidemokratia on merkittävästi esillä myös tiedotusvälineissä. Korhosen mukaan työtä on tehty paljon ja uusia toimintatapoja on otettu käyttöön, mutta tulossa

on paljon uusia haasteita. EU-rahoituskauden vaihtuessa aktivointiin ei ole riittävästi resursseja eikä tässä vaiheessa ole käytettävissä hankerahoitusta. Lähidemokratiatyö on vasta alussa: tarvitaan aikaa ja todella paljon työtä sekä aitoa yhteistyötä paikallis-, alue- että valtakunnantasolla, jotta lähidemokratia saadaan aidosti toimimaan.

3.4 Maaseudun kehittämissyhdistys Ylä-Savon Veturi ry

Opinnäytetyön toimeksiantaja on maaseudun kehittämissyhdistys Ylä-Savon Veturi ry, joka on yksi Suomen 56 toimintaryhmästä. Nimensä mukaisesti Veturi toimii Ylä-Savon alueella. Paitsi Leader-toimintaryhmä, Veturi on myös yleishyödyllinen maaseudun kehittämissyhdistys. Sen toiminnan tarkoituksena on kannustaa Ylä-Savon seudun asukkaita, yhteisöjä ja yrittäjiä yhteistyössä alueensa kehittämiseen ja maaseudun elinvoimaisuuden lisäämiseen. Yhdistys toimii verkottuneena yhteistyökumppanina, keskustelijana, aktiivisena osallistujana sekä mahdollistajana. Toiminnan avulla lisätään osaamista ja yrittäjyyttä maaseutualueilla sekä maaseudun ja kaupungin vuorovaikutusta. Yhdistys edistää kansallista ja kansainvälistä kokemustenvaihtoa maaseutualueilla. (Ylä-Savon Veturi ry 2013 a.)

Veturilla oli vuoden 2013 lopussa noin 180 jäsentä. Näistä hieman yli puolet on henkilöjäseniä ja vajaa puolet yhteisöjäseniä. Yhteisöjäsenenä on muun muassa kyläyhdistyksiä, urheiluja harrasteseuroja, yrityksiä, yrittäjäjärjestöjä, neuvontaorganisaatioita ja kuntia. Jäsenyhteisöihin kuuluu tuhansia ihmisiä, jotka osallistuvat toiminta-alueella kehittämisohjelman toteutukseen. Yhdistyksen järjestämä toiminta on avointa kaikille maaseudun kehittämisestä kiinnostuneille asukkaille ja yhteisöille. (Ylä-Savon Veturi ry 2013 a.)

3.5 Kylä lähtee! -hanke

Kylä lähtee! – kylien kehittämishanke käynnistyi vuoden 2013 alussa. Hanketta toteuttavat maaseudun kehittämissyhdistykset Viisari ry Keski-Suomesta ja Ylä-Savon Veturi ry Pohjois-Savosta. Hankkeen avulla etsitään ratkaisuja kylien tärkeisiin asioihin, esimerkiksi kyläturvallisuuteen sekä tapahtumien ja palveluiden järjestämiseen. Hanke järjestää muun muassa tiedotus- ja koulutustilaisuuksia kylien tiedotus- ja markkinointityökaluista, kylien turvallisuussuunnitelmien laatimisesta ja liiketoimintaosaamisen kehittämisestä. (Ylä-Savon Veturi ry 2012.)

Lähidemokratiaselvitys on yksi hankkeen toimenpiteistä. Selvityksen avulla kartoitetaan kunnan kunta-kyläparin lähidemokratian nykytilannetta sekä luodaan pohjaa tulevaisuuden toimintamalleille. (Ylä-Savon Veturi ry 2013 b.)

Selvitystyössä on tavoitteita sekä pitkälle että lyhyelle aikavälille. *Lyhyen aikavälin tavoitteita* ovat kunta-kyläyhteistyön aktivoiminen, käytännön toimintamallien aikaansaaminen, kylätoimijoiden osaamisen lisääntyminen, kylä- ja asukastoiminnan aktivoituminen sekä kylien omaehtoisen toiminnan uudistuminen ja lisääntyminen. Keinot niiden saavuttamiseksi ovat lähidemokratiaselvityksen tekemisessä, kyläilloissa, kunnan avainhenkilöiden tapaamisissa ja erilaisissa tapahtumissa. *Pitkän aikavälin tavoitteita* taas ovat kansalaisvaikuttamisen teeman tuominen yleiseen keskusteluun, toiminnan arvostuksen ja merkityksen kasvaminen, kyläsuunnitteluprosessien ja kyläsuunnitelmien hyödyntämisen kehittyminen, lähidemokratian, vuorovaikutuksen ja yhteistyön lisääntyminen, kylien suunnitelmallisempi kehittyminen, kylien palveluiden monipuolistuminen, kylien välisen yhteistoiminnan lisääntyminen, hankkeen toimintamallien hyödyntäminen muilla alueilla sekä toiminnan juurtuminen kyliin ja hankkeen yhteistyötahoihin. (Ylä-Savon Veturi ry 2013 b.)

Tavoitteet ovat laajoja ja niiden toteutuminen voidaan todeta joissakin tapauksissa vasta vuosien päästä. Tavoitteisiin pääsemisen keinoja ovat hankkeen järjestämät opintomatkat, selvityksen tuotoksena syntyvä julkaisu, kyläillat, kuntien avainhenkilöiden tapaamiset, tapahtumat ja selvitystyö itsessään sekä sen käyttäminen jatkossa. Julkaisulla pyritään levittämään tietoa lähidemokratian kehittämisestä ja sen toivotaan olevan apuväline asiasta kiinnostuneille tahoille. (Ylä-Savon Veturi ry 2013 b.)

4 LÄHIDEMOKRATIAMALLEJA ETSIMÄSSÄ- OPINNÄYTETYÖN TEKEMISEN TAVOITTEET, RAJAUKSET JA MENETELMÄT

Opinnäytetyö on toiminnallinen ja sen tuotoksena tehtiin selvitys lähidemokratiasta. Selvitystyöstä ja luoduista toimintamalleista tehdään julkaisu. Julkaisu tehdään hankkeen toimenpiteenä ja se valmistuu vuoden 2014 syksyllä, eikä se täten kuulu opinnäytetyöhön. Opinnäytetyö on luonteeltaan laadullinen. Työn tutkimuksellisessa osassa on käytetty teemoiteltua kyselyä sekä kohdekuntien avainhenkilöille että alueen lähidemokratian asiantuntijalle.

4.1 Opinnäytetyön luonne

Vilkan ja Airaksisen mukaan toiminnallinen opinnäytetyö on vaihtoehto ammattikorkeakouluissa toteutettavalle tutkimukselliselle opinnäytetyölle. Sen tuotos on jokin konkreettinen tuote, kuten perehdytysopas, turvallisuusohjeistus, kirja tai vaikkapa messuosasto. Toiminnallisessa opinnäytetyössä on tärkeää, että siinä yhdistyvät käytännön toteutus ja sen raportointi. Työssä tavoitellaan käytännön toiminnan ohjeistamista, järjestämistä tai järjeistämistä ammatillisessa kentässä. (Vilka & Airaksinen 2003, 9, 51.)

Toiminnallisessa opinnäytetyössä ei tarvitse välttämättä käyttää tutkimuksellisia menetelmiä. Saadun tiedon laatu pyritään turvaamaan laadullisessa tutkimusmenetelmässä käyttämällä aineiston keräämisen keinoina esimerkiksi teemahaastattelua yksilöille tai ryhmille tai konsultaatiota, jossa haastatellaan asiantuntijoita. Tällöin saatua tietoa käytetään kuten lähdeaineistoa päättelyn ja argumentoinnin tukena tuomassa teoreettista syvyyttä opinnäytetyöhön. Laadullisella tutkimuksella kerättyä aineistoa ei ole toiminnallisessa opinnäytetyössä välttämättöä analysoida yhtä tarkasti ja järjestelmällisesti kuin tutkimuksellisessa opinnäytetyössä. (Vilka & Airaksinen 2003, 9, 56–58.)

Tutkimuksen alkuvaiheessa tulee päättää, tehdäänkö selvitys, kartoitus vai tutkimus. Selvitys ja kartoitus ovat tutkimuksia, joissa on usein tarkoituksena saada nopeasti välineitä päätöksentekoon, kun taas tutkimuksessa tavoitteena on tutkimustiedon saaminen pitkän aikavälin päätöksentekoon ja toimintaan. Päätös tekemisestä vaikuttaa myös teorian merkitykselle tutkimuksessa. Selvityksessä kuvataan, selostetaan tai selitetään tutkimusaineistoon perustuen, mitä tehtiin, miten jokin asia tehtiin tai millainen asia on. Selvityksessä tiedonkeruu voi olla

hyvinkin luotettavaa ja järjestelmällistä. Alkuvaiheessa valitaan myös joko määrällinen tai laadullinen tutkimusmenetelmä. Menetelmän valinta liittyy tiedonintressiin: vastaus siihen, milaista tietoa tutkimuksella tavoitellaan. Määrällisen menetelmän tiedonintressinä saavutetaan numeraalista tietoa. Laadullisen menetelmän tiedonintressinä taas on saavuttaa sellaista tietoa, joka auttaa ilmiön tai asian ymmärtämisessä. (Vilkkä 2005, 46–47, 49.)

Laadullisen tutkimusmenetelmän tutkimuksessa tutkimusaineiston keräys voidaan hoitaa monella tapaa. Laadullisen menetelmän tutkimushaastattelumuotoja ovat teemahaastattelu, lomakehaastattelu ja avoin haastattelu. Yleisin näistä lienee Vilkan ja Airaksisen mukaan teemahaastattelu, josta käytetään myös nimeä puolistrukturoitu haastattelu. Laadullisella menetelmällä tehdyn tutkimuksen tulee olla emansipatorinen, eli tutkimuksen tulisi lisäksi lisätä tutkittavien ymmärrystä asiasta. Sen myötä tutkimuksen tulisi vaikuttaa myönteisesti tutkittavien tutkittavaa asiaa koskeviin toiminta- ja ajattelutapoihin. (Vilkkä 2005, 100–101, 103.) Laadullinen tutkimusmenetelmä on toimiva silloin, kun tavoitteena on jonkun ilmiön kokonaisvaltainen ymmärtäminen. Kvalitatiivisessa tutkimusmenetelmässä tutkittavien esittämät näkökulmat voivat olla toimiva tapa kerätä tietoa ja aineiston keräämisessä esimerkiksi teemahaastattelut voivat toimia keskeisessä roolissa. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 63.)

Opinnäytetyö päätettiin tehdä selvityksenä ja toteuttaa laadullisena tutkimuksena. Tekijät kokivat, että laadullisen opinnäytetyön kautta lähidemokratiasta saadaan kokonaisvaltainen kuva. Selvitystyö nähtiin työn tavoitteiden saavuttamisen ja tarkoituksenmukaisuuden kannalta aiheellisenä. Selvityksen kautta lähidemokratiamallien luominen ja monistaminen mahdollistuivat. Työssä tehtiin teemoiteltu kysely selvityksessä mukana olevien kuntien avainhenkilöille. Haastattelurunko lähetettiin sähköpostilla arvioitavaksi ja kommentoitavaksi hankkeen ohjausryhmän jäsenille. Kun heidän palautteensa oli saatu, kysely lähetettiin sähköpostilla kuntien avainhenkilöille. Lisäksi Pohjois-Savon alueen lähidemokratian tuntija Seija Korhoselle tehtiin teemoiteltu kysely Pohjois-Savossa tehdystä lähidemokratiatyöstä.

Laadullisella menetelmällä tehtävässä tutkimuksessa tulee ottaa huomioon se, ettei tutkimusaineiston koolla ole väliä, eikä siinä tehdä otoksia. Tutkimusaineiston kokoa ei säätele määrä vaan sen laatu. Tutkimuksessa tavoitteena on, että tutkimusaineisto toimii apuvälineenä teoreettisesti mielekkään tulkinnan muodostamisessa tai ilmiön tai asian ymmärtämisessä. Laadullisen menetelmän tutkimuksessa ei tavoitella yleistettävyyttä samoin kuin määrällisessä tutkimuksessa. Sen sijaan siinä on tavoitteena esimerkiksi vanhojen ajatusmallien kyseenalais-

taminen ja ilmiön ymmärrettäväksi selittäminen niin, että tulee mahdollisuus ajatella toisin. (Vilkkä 2005, 126.)

4.2 Opinnäytetyön tavoitteet ja rajaukset

Opinnäytetyön tavoitteena oli siis selvittää lähidemokratian nykytilaa ja sen tulevaisuuden näkymiä kolmessa yläsavolaisessa kunnassa ja niiden alueilta valituissa pilottikylissä. Työn tavoitteena oli luoda pohjaa konkreettisille kunta-kyläyhteistyön toimintamalleille, saada asukkaiden ääni paremmin kuuluviin ja parantaa vaikuttamismahdollisuuksia. Opinnäytetyön pää tavoitteena oli toteuttaa selvitys, jolle on tilaus työelämässä ja josta hyötyvät monet eri tahot.

Opinnäytetyö tehtiin toimeksiantajan tilauksesta Kylä lähtee! -hankkeen toimenpiteenä. Opinnäytetyöstä on hyötyä sekä yhdistykselle, hankkeelle että selvityksen kohderyhmille. Selvitystyön tuloksena syntyvistä toimintamalleista hyötyvät kyläläiset, kunnat ja monet yhdistykset, sillä ne saavat käytännön työkaluja lähidemokratian kehittämiseen. Lisäksi hyötyjinä ovat mahdollisesti muut alueet, jonne selvityksestä ja sen toimintamalleista tiedotetaan. Lisäksi opinnäytetyöstä on se hyöty, että maaseutua kehitetään systemaattisesti ja laajasti, ammattimaisella otteella. Tällöin työllä on suuri joukko hyödynsajia paikallisella, alueellisella ja valtakunnallisella tasolla.

Opinnäytetyön yhtenä tavoitteena oli lisätä tekijöiden kehittämistoiminnan asiantuntijuutta ja osaamista. Opinnäytetyön substanssialueena on lähidemokratia ja työn tavoitteena oli perehtyä aiheeseen sekä teorian tiedon että empirian kautta ja saavuttaa tätä kautta aiheen vankka substanssiosaaminen. Lisäksi tavoitteena oli tukea ammatillista kasvua ja liiketoiminnan osaamisen asiantuntijuutta. Tärkeä tavoite oli myös oppia hyödyntämään teorian tietoa käytännön työssä ja toimintamallien kehittämisessä.

Lähidemokratiaselvitys toteutettiin kahden maakunnan, Keski-Suomen ja Ylä-Savon, alueella. Selvitykseen valittiin mukaan kolme kunta-kyläparia molemmilta alueilta. Ylä-Savon kunta-kyläparit ovat Iisalmi-Iisalmen Pohjoiskylät, Lapinlahti-Korpijärvi ja Vieremä-Kauppilanmäki. Opinnäytetyö on rajattu käsittelemään näitä kolmea kunta-kyläparia. Tarkastelunäkökulmaksi rajattiin lähidemokratia kunta-kyläyhteistyössä. Lisäksi selvityksen aikatau-

lu rajasi opinnäytetyön tekemistä ja valmistumista. Kuntien ja kylien yhteistyötahot sekä aiheen asiantuntija rajasivat työtä osaltaan.

4.3 Tiedonkeruumenetelmät/dokumentointi

Tiedonkeruumenetelminä työssä ovat olleet sähköpostilla kuntien avainhenkilöille toteutettu teemoiteltu kysely, webinaari-luennot sekä aiheeseen liittyvä kirjallinen lähdemateriaali. Toiminnallisessa opinnäytetyössä tiedonkeruumenetelminä pystyttiin käyttämään lisäksi alan asiantuntijoiden aiheeseen liittyviä luentoja, keskusteluja sekä tilaisuuksien alustuksia. Näiltä asiantuntijoilta työhön on saatu erittäin hyviä vinkkejä luotettavien lähteiden etsimiseen ja hyödyntämiseen.

Kaikkia selvitystyön aikana syntyneitä dokumentteja hyödynnettiin myös opinnäytetyöprosessissa. Tärkeimmät dokumentit ja dokumentointitavat ovat olleet muistiot ja matkaraportit. Selvitysprosessin aikana järjestettiin useita tapaamisia ja tilaisuuksia kuntien avainhenkilöiden ja kylätoimijoiden kanssa. Kaikista näistä laadittiin muistiot, joita hyödynnettiin opinnäytetyöskentelyssä.

Teoriatietoa opinnäytetyöhön haettiin erilaisista tietokannoista ja Veturin laajasta kirjavalikoimasta. Aiheesta löytyi paljon ajankohtaista ja laadukasta tietoa. Tietoa löydettiin myös yhteistyöverkoston ehdottamista julkaisuista ja näiden avulla työhön saatiin laaja näkökulma. Tietoa pyrittiin etsimään myös kansainvälisistä lähteistä, mutta aiheeseen sopivien lähteiden löytäminen oli erittäin vaikeaa. Työn sisällön ja tavoitteiden saavuttamiseksi todettiin, että laadukkain ja sopivin teoriatieto löytyi suomalaisista lähteistä.

4.4 Lähidemokratian nykytilanteen kuvaus selvitysalueilla

Opinnäytetyö rajattiin kunta-kyläyhteistyöhön. Tämän rajauksen pohjalta mietittiin lähidemokratian nykytilanteen kartoittamista. Nykytilanne päätettiin selvittää sekä kuntien avainhenkilöiltä että kyläläisiltä. Kyläläisiltä tieto päätettiin kerätä keskustelujen ja kyläiltojen kautta. Avainhenkilöille haluttiin tehdä haastattelu, jotta työhön saatiin laadukkaita ja ajankohtaisia vastauksia suoraan kunnista. Lisäksi keskusteluja käytiin myös kuntien muiden henkilöiden kanssa. Näissä keskusteluissa tuli ilmi, että Ylä-Savon alueen kuntien intressinä on elinvoimaisuuden ylläpito kylien kautta. Maaseutu on kunnille myös elinkeinopoliittinen tekijä,

sillä alueella on vahva maito- ja metsätalouskeskittymä. Kuntien luottamushenkilöiden ja virkamiesten kanssa käytyjen keskustelujen pohjalta nykytilannetta saatiin kartoitettua paremmin kuntien näkökulmasta. Lisäksi heiltä saatiin paljon hyviä kommentteja ja ehdotuksia selvitystyön toteuttamiseen.

Kyläläisiltä saatiin siis tietoa lähidemokratian nykytilanteesta sekä kyläilloissa että muissa keskusteluissa. Lisäksi kyläläisten ja Veturin henkilöstön aiempi, tiivis yhteistyö kylien kehittämisasioissa oli tuonut tietoon sen seikan, että lähidemokratian nykytilanne ei ole kyläläisten mielestä riittävä. Heidän mielestään lähidemokratiaa on kehitettävä tiiviissä yhteistyössä kunnan kanssa siten, että kunnan viranhaltijat ja luottamushenkilöt osallistuvat kehittämistyöhön aidosti ja ovat sitoutuneita siihen.

Lähidemokratian nykytila selvitysalueilla nähtiin hieman erilaisena riippuen vastaajasta. Yksittäiset kyläläiset kokevat, että perinteinen edustuksellinen demokratia on vallalla, kun taas kuntien avainhenkilöt arvioivat tilanteen olevan enemmän vuorovaikutteista. Lähidemokratian nykytilanne selkeni lisää jokaisen kunta-kyläparin työryhmien kokouksissa. Niissä lähidemokratian tilanteesta keskusteltiin yhdessä ja mietittiin keinoja lähidemokratian tilanteen parantamiseksi. Toimintamallit alkoivat muotoutua yhdessä pohtimisen ja kuntien ja kylien omien tavoitteiden pohjalta.

Teemoitellulla kyselyllä selvitettiin kuntien avainhenkilöiden näkemyksiä lähidemokratian nykytilanteesta omassa kunnassa. Kyselyllä selvitettiin kunnan ja kylän välistä yhteistyötä, tiedonkulkua, kylien huomioon ottamista, kunnan taloudellisen tilanteen vaikutuksia kylien kehittämiseen, aluetoimielimen mahdollisuutta kunnassa sekä muita alueellisen osallistumisen ja lähidemokratian kehittämisen keinoja. Teemoitellut kyselyt lähetettiin sähköpostitse loka-kuussa 2013 ja niiden vastaukset analysoitiin syksyn aikana. Lisäksi kuntien edustajien näkemyksiä on selvitetty muutamissa kokouksissa ja palavereissa. Teemoiteltu kysely -runko on työn liitteenä (Liite 2).

Alla olevissa kunta-kyläparien nykytilan kartoituksissa on kerrottu kylien näkökulma lähidemokratiatilanteeseen sekä analysoitu kuntien avainhenkilöiden kyselyjen tuloksia.

Iisalmi – Iisalmen Pohjoiskylät

Lähidemokratian nykytilanne kyläläisten näkökulmasta

Järjestetyissä tapaamisissa pohdittiin miten kyläläiset saisi yhteisvastuullisesti kantamaan vastuuta kylän asioista. Tällä hetkellä aktiivisia järjestötoimijoita on vain vähän, ja hekin ikääntyvät. Tulevaisuudessa uusien toimijoiden aktivointi ja sitoutuminen järjestötoimintaan on avainkysymys. Kylien toiminta on usein puheenjohtajan vastuulla, eikä kyläyhteisössä oteta yhdessä vastuuta asioista. Kysymys on siinä, kuinka demokratiaa voisi parantaa. Kylät halusivat äänensä kuuluviin, mutta pienellä porukalla on lähes mahdotonta saada näkyvyyttä tai päästä osaksi päätöksentekoa. Kyläyhteisöjen yhdessä toimiminen ja tietojen jakaminen muille olisi tärkeää. Kylien yhteinen voima voisi olla kyläläisten mielestä mahdollisuus saada kylien ääni paremmin kuuluviin ja parantaa yhteistyötä kaupungin kanssa.

Kaupungin palveluksessa ei työskentele kyläasioista vastaavaa työntekijää, sillä maaseudun asioista kiinnostuneet henkilöt sekä innostus, tuntemus ja resurssit ovat vähissä. Iisalmessa on parhaillaan käynnissä kaupungin organisaatiomuutos, joka vaikuttaa myös kylätoimintaan. Vuoden vaihteessa 2014 toimintansa aloitti uusi elinvoimayksikkö, jonka tehtäviin myös maaseudun kehittäminen ja elinvoimaisuus kuuluu. Tällä hetkellä ei tiedetä, miten maaseudun merkitys Iisalmen elinvoimaisuudelle todellisuudessa nähdään. Epävarmaa on myös se, mitä konkreettisia toimenpiteitä ja resursseja yksikkö voi tarjota maaseudun kehittämistyölle.

Lähidemokratian nykytilanne kunnan avainhenkilön näkökulmasta

Kyselyn vastausten mukaan Iisalmessa kylät tuovat kunnan käsiteltäviksi kyläkouluihin, vanhustenhoitoon, lasten päivähoitoon, lähiliikuntapaikkoihin ja reitteihin, teiden kuntoon, laajakaistayhteyksiin, kevyen liikenteen väyliin ja liikenneturvallisuuteen liittyviä asioita. Valmistella olevista asioista kunta kysyy kylien mielipidettä yleiskaavoituksesta, palveluja koskevista muutossuunnitelmista sekä tieasioista ja laajakaistaverkosta. Kylien esille nostamat asiat etenevät kaupungin päätöksentekoprosessissa normaalissa valmisteluprosessissa, eli järjestys on: asianomainen asiantuntija-/viranhaltijavalmistelu, lautakunta, kaupunginhallitus ja kaupunginvaltuusto.

Kaupungin edustajan vastausten mukaan kylät yritetään huomioida mahdollisimman hyvin. Kylille järjestetään kuntakierroksia ja yksittäisiä tilaisuuksia ja niille tiedotetaan suoraan kyläyhdistysten ja nettisivujen kautta. Kaupungissa on erillinen maaseutuohjelma. Se on laadittu

muutamia vuosia sitten ja sen seuranta tehdään vuosittain, mutta maaseutuohjelma ei ole ajan tasalla. Ylä-Savon maaseutupalvelut on aloittanut toimintansa vuonna 2012 ja yhteiselle maaseutuohjelmalle on tarve. Iisalmen kaupungin strategia on tarkistettu vuonna 2013. Ke-väällä 2014 tehdään elinkeinopoliittinen ohjelma, jonka osana ovat maaseutuasiat ja kylien kehittäminen. Kylät ovat mukana maankäytön suunnittelussa. Kylien kehittäminen on huomioitu kaikessa kehittämisessä. Kaupungilla on kylien yhteyshenkilöiden nimet tiedossa. Kylien kehittämisen resursseja on maaseutujohtajalla, kaavasuunnittelijalla sekä elinkeinojohtajalla.

Kaupungin taloustilanne tuo suuria haasteita maaseudun/kylien kehittämiseen: palveluja karsitaan keskusta-alueella ja kylissä, kyläkoulukeskustelua käydään talousarvion 2014 yhteydessä. Kaupungissa on suunnitteilla kylätoimielimen perustaminen ja avoin kyläfoorumitoiminta valmistelun pohjalta. Mahdollisista määrärahoista sovitaan myöhemmin. Kunta on valmis kehittämään lähidemokratiaa ja alueellista osallistumista verkkokyselyillä ja osallistumisfoorumeilla. Lisäksi kuntalaiset voivat esittää uusia ideoita.

Lapinlahti – Korpijärvi

Lähidemokratian nykytilanne kyläläisten näkökulmasta

Syksyn aikana toteutetuissa kyläilloissa tuli esille, että ajankohtaisia asioita kylillä ovat esimerkiksi valokuitu, kylien turvallisuussuunnitelmat ja tiestö. Lisäksi kyläasiamiehen palkkaaminen kunta-kyläyhteistyön kehittämiseksi nähtiin oleellisen tärkeänä. Kyläasioihin liittyen kunnassa ei ole varattu työpanosta kenenkään työhön ja se koetaan kyläläisten mielestä harrmillisena kylien ja niiden kehittymisen kannalta. Aiemmin kunnassa toimi maaseutusihiteeri, jonka toimenkuvaan myös kylien kehittäminen kuului. Kun Ylä-Savon Maaseutupalvelut perustettiin vuonna 2012, muuttui maaseutusihiteerin virka kunnallisesta alueelliseksi. Tällöin kyläläiset menettivät aktiivisen kyläkehittäjänä toimineen henkilön, mikä nähtiin suurena puutteena ja menetyksenä.

Vuonna 2011 toteutunut kuntaliitos on vielä etenkin ”hävinneen kunnan” eli Varpaisjärven kylien asukkaille kipeä asia. Pelko siitä, että etenkin kauimpana kuntakeskuksesta sijaitsevat kylät unohdetaan ja niistä viedään viimeisetkin palvelut, on vahva. Kuitenkin kyläillä to-dettiin, että kuntaliitos on toteutunut fakta ja sen pohjalta yhteistyötä on ryhdyttävä rakentamaan. Vastakkainasettelulla ei voiteta mitään vaan päinvastoin sillä tuhlataan energiaa ja

vähäisiä resursseja. Pienen kylän äänen kuuluvuutta kuntaan mietittiin ja pohdittiin, voisiko kylien tekemässä yhteistyössä olla siihen apu. Kylien ajankohtaiset asiat ovat laajoja ja koskettavat varmasti lähes kaikkia kunnan kyliä, joten niiden käsittely olisi mahdollista tehdä yhteistyössä. Lisäksi yhteistyön nähtiin lisäävän kylien välistä vuorovaikutusta ja kuntaliitoksesta aiheutunutta Kylien yhteinen toimielin nousi mahdolliseksi keinoksi saada kylien ääni kuulumaan kuntaan päin, jos kunta on mukana toimielimen toiminnassa.

Lähidemokratian nykytilanne kunnan avainhenkilön näkökulmasta

Kunnan virkamiesten ja luottamushenkilöiden kanssa käydyissä keskusteluissa tuli ilmi, että maaseutu nähdään Lapinlahdella elinkeinopolittisena tekijänä. Maatalous ja sen liitännäiselinkeinot luovat kuntaan työpaikkoja ja Valio tuo kuntaan työpaikkoja tehtaan lisäksi maitotalouteen ja kuljetussektorille. Maaseutu nähdään myös vireänä asuinpaikkana, jossa kyläläiset ovat aktiivisia ja oma-aloitteisia. Kunta on omalta osaltaan mukana kehittämässä maaseutua, tästä esimerkkinä kesällä 2015 Alapitkällä järjestettävä omakotinäyttely, jonka avulla kylälle houkutellaan etenkin uusia lapsiperheitä.

Kunnan avainhenkilölle tehdyn kyselyn mukaan kylät tuovat kunnan käsiteltäväksi tieasioita, valaistusasioita sekä latuja ja lähiliikuntapaikkoja koskevia asioita. Kunta kysyy kylien mielipidettä lausunnoilla kuntastrategiaan sekä muihin strategioihin. Kylien esille nostamat asiat tulevat esille seuraavilla tavoilla: valtuustoaloite, esitys kunnanhallitukselle tai lautakunnalle, yhteydenotto suoraan kunnanjohtajaan tai muuhun viranhaltijaan, jonka jälkeen asiaa viedään normaalin päätöksentekoprosessin mukaisesti eteenpäin. Kylille tiedotetaan lakisäätteisellä ilmoitusmenettelyllä: paikallislehden ilmoituksilla, kunnan kotisivuilla sekä ilmoitustaululla.

Kunnassa ei ole erillistä maaseutuohjelmaa eikä maaseudun yhteistoiminta-alueella ole sellaista vireillä. Kunnat eivät ole olleet halukkaita palkkaamaan kyläasiamiestä maaseututoimen yhteistoiminta-alueelle. Maatalous on huomioitu kunnan elinkeinostrategiassa. Kylien kehittäminen on huomioitu sosiaalipuolella, jossa työryhmä pohtii yhteistyössä kylien kanssa kylien turvallisuutta. Kylien yhteystiedot on kerätty kunnan ja kylien välistä vuoropuhelua varten, mutta kylät eivät aina ilmoita henkilö- tai osoitemuutoksista kuntaan päin. Kylien kehittämistä ei ole resursoitu kenenkään työhön, kulttuurikoordinaattori hoitaa tai ohjaa eteenpäin esille tulevia asioita.

Kunnan taloustilanteen vaikutus maaseudun/kylien kehittämiseen näkyy siinä, että järjestöjen avustusrahoja on leikattu 24 %. Kunnassa ei ole ollut suunnitteilla alueellisen toimielimen perustamista: on harkittava, onko kyseisellä toimielimellä annettavana lisäarvoa tai parantaako se asioiden hoitoa. Asioita ollaan valmiita hoitamaan ja ottamaan käsittelyyn entiseen malliin. Ihmisten välinen vuorovaikutus ja molemminpuolinen luottamus ovat tärkeitä asioita. Kunta on avoin aidoille kehittämishankkeille, mutta niukkenevat resurssit on pidettävä mielessä.

Vieremä – Kauppihanmäki

Läbidemokratian nykytilanne kyläläisten näkökulmasta

Kyläläisten mielestä yhteistyö kunnan ja kylien välillä on toiminut hyvin. Tämä johtuu pääasiassa siitä, että kunnassa työskentelee henkilö, jonka työaika on varattu kyläasioille. Hän on aidosti kiinnostunut kylien kehittämisestä ja vuoropuhelu hänen kanssaan onnistuu hyvin. Vuoropuhelua kylien ja järjestöjen kesken on tiivistetty keväällä 2013 aloitetuilla järjestöjen aamukahveilla, jotka järjestetään noin kerran kuussa ja joissa on esillä joku ajankohtainen teema. Tätä kautta on käynyt ilmi, että kylät voisivat ottaa kunnan tehtäviä hoitaakseen ja sitä kautta harjoittaa uudenlaista varainhankintaa, mikäli kunta-kyläyhteistyötä saadaan vieläkin toimivammaksi. Nykyisen kireän taloustilanteen vallitessa ei kunnilla ole enää välttämättä mahdollisuuksia jakaa toiminta-avustuksia kylille entisessä laajuudessa. Kylille tarvitaan ulkopuolisia ihmisiä kertomaan asioista ja herättelemään ihmisiä toimimaan ja ajattelemaan tilannetta uudesta näkökulmasta. Tätä herättelyä ja aktivointia voidaan kyläläisten mielestä tehdä esimerkiksi hankkeiden kautta.

Läbidemokratian nykytilanne kunnan avainhenkilön näkökulmasta

Kyselyn mukaan kyliltä on oltu aktiivisesti yhteydessä kuntaan esimerkiksi haluttaessa kansalaisopiston kursseja omalle kylälle tai uimarannan kunnostukseen liittyen. Lisäksi yksityishenkilöt ovat ottaneet yhteyttä muun muassa tieasioihin ja koulukyyteihin liittyen. Kunta on kysynyt kylien mielipidettä/lausuntoa esimerkiksi keskustelutilaisuudella tuulivoiman rakentamiseen liittyen sekä mahdollisuudella ottaa kantaa kaava-asioihin. Kylien asukkaat eivät ole nostaneet esille asioita, jotka olisivat vaatineet käsittelyä kunnan päätöksenteossa. Mikäli asioita tulee, ne etenevät normaalikäytännön mukaisesti. Asian sisältö ohjaa asian käsittelyn kyseessä olevaan lautakuntaan ja tarvittaessa asian käsittely etenee kunnanhallitukseen ja val-

tuustoon. Kunnan päätöksistä tiedotetaan kunnan Internet-sivuilla ja Facebook-sivulla sekä tiedotusvälineissä.

Vieremän kunnassa ei ole maaseutuohjelmaa. Siitä on keskusteltu maaseutuillassa ja yhdistysten aamukahveilla, mutta selkeää kylien ja luottamushenkilöiden tahtotilaa ei ole vielä ilmennyt sen laatimista varten. Kuntastrategiassa 2011–2016 vetovoimaisen kunnan tavoitteiksi on asetettu maaseutukylien kehittymisen tukeminen sekä uusien asukkaiden, yrityksiin tulevien työntekijöiden ja vapaa-ajan asukkaiden huomioiminen. Toimivat ja asukaslähtöiset palvelut ovat myös painopisteenä ja tavoitteeksi on määritelty kuntalaisten oman aktiivisuuden lisääminen. Vieremän kunnan elinkeino-ohjelman toimenpideohjelmassa 2011–2015 strategisena kehittämisalueena ovat positiivinen maine ja vetovoimaisuus. Tavoitteena on kylien aktivointi ja toimenpiteenä kylähankkeiden hyödyntäminen.

Vieremän kunnalla on tiedossa kylien avainhenkilöiden yhteystiedot. Kylien kehittämiseen liittyen kyläyhdistyksille lähetetään muutaman kerran vuodessa kirje ajankohtaisista asioista. Kirjeen lähettää kansalaisopiston rehtori, joka vastaa kylien kehittämisestä. Kunnassa järjestetään aamukahvitilaisuuksia yhdistysten välle. Niissä voidaan keskustella erilaisista ajankohtaisista asioista. Tilaisuuksiin on osallistunut muun muassa kansanedustajia yhdistysväen toiveiden mukaisesti. Vuoropuhelusta on muodostunut aktiivista ja sujuvaa. Vuonna 2013 järjestetyissä kunnan maaseutuillassa ja yhdistysten aamukahvitilaisuuksissa esiteltiin muun muassa kyläparlamentin ja aluelautakunnan toimintaa ja kysyttiin yhdistysväen mielipidettä alueellisesta toimielimestä. Yhdistysten ihmiset eivät ole vielä ilmaisseet tahtoa tähän suuntaan kehittämisestä. Vieremän kunta suhtautuu avoimin mielin kehittämisideoihin ja toivoo, että kyliltä tulisi myös uusia avauksia lähidemokratian kehittämiseen.

Yhteistyössä Ylä-Savon Veturin kanssa kansalaisopisto järjesti kyläiltoja, joiden tavoitteena oli innostaa kyliä tekemään kyläsuunnitelmia ja tiedottaa eri rahoitusmahdollisuuksista. Kunnalla on suunnattu avustus kyläyhdistyksille kylien kehittämistä varten. Kylätoimikunnille suunnattu avustusmäärä säilyy samana vuonna 2014. Kylätoimikunnat hakevat avustusta vuosittain ja kunnanhallitus päättää avustussummat suhteessa kyläyhdistysten toiminnan laajuuteen ja aktiivisuuteen nähden.

5 LÄHIDEMOKRATIAMALLIEN TEKEMISEN PROSESSI

Yksi Kylä lähtee! -hankkeen tärkeimmistä yhteisistä toimenpiteistä on kahden maaseudun kehittämisyhdistyksen yhteinen lähidemokratiaselvitys. Ylä-Savon Veturin osalta prosessi lähti liikkeelle keväällä 2013 käynnistetyllä pilottikylähaulla. Siinä kylille annettiin mahdollisuus hakea mukaan hankkeen toimintaan. Pilottikylähakemuksia tuli yhteensä kuusi kappaletta ja mukana oli myös kylien yhteenliittymiä, joten yhteensä mukaan hakevia kyliä oli 28 kappaletta. Syksyllä 2013 pidetyssä hankkeen ohjausryhmän kokouksessa päätettiin rajata selvitys toteutettavaksi kolmen kunta-kyläparin alueella. Valittujen kunta-kyläparien kriteerinä oli niiden erilaisuus: mukana on kuntaliitoksen kokenut kunta-kyläpari sekä syrjäinen ja kehittyvä kunta-kyläpari. Tässä kappaleessa käsitellään lähidemokratiamallien tekemisen prosesseja jokaisen kunta-kyläparin osalta alusta toimintamallin luomiseen saakka.

5.1 Iisalmi – Iisalmen Pohjoiskylät

Iisalmessa Iisalmen Pohjoiskylät valittiin pilottikyläksi, sillä se on lähellä kaupunkia oleva kehittyvä kyläalue. Prosessi alkoi syksyllä 2013 työryhmäkokouksella. Talven ja kevään aikana järjestettiin kokouksia ja kyläiltoja. Tavoitteiden, toiveiden ja ihmisten toiminnan kautta Iisalmessa toimintamalliksi muodostui kylätoimielimen perustaminen. Kylätoimielin on koko kaupungin kylille yhteinen kylätoimielin, joka edistää kylien yhteistyötä ja kylien ja kaupungin välistä vuoropuhelua. Kylätoimielimen taustalla ja esimerkkinä on ollut Sonkajärven kyläparlamentti, josta kerrotaan enemmän luvussa 2.3.

Iisalmessa lähidemokratiaselvityksen työsti alkoi kunnolla lokakuussa 2013. Kun Iisalmen Pohjoiskylät valittiin kohdekyläksi, sovittiin kaupungin avainhenkilöiden ja kylän edustajan kanssa palaveri. Palaverissa mietittiin toimintasuunnitelma ja tavoitteet kylän toiveiden ja tavoitteiden perusteella. Työryhmässä tärkeimpänä toimenpiteenä nähtiin kaupungin kaikkien kylien yhteinen kyläilta, jonka kautta tavoitteiden saavuttaminen nähtiin mahdollisena. Kyläilta pidettiin marraskuussa ja se onnistui yli odotusten, paikalle tuli yli 60 kyläläistä ja kaupungilta paikalla oli useita virkamiehiä ja luottamushenkilöitä. Kyläillassa esiteltiin erilaisia lähidemokratiamalleja ja niiden pohjalta Iisalmessa mietittiin kylätoimielimen perustamista. Kyläillan suuri yleisömäärä ja osallistujien mielipiteet antoivat viitteitä siihen, että kylätoimielimelle oli tarvetta. Kyläillassa sovittiin kylätoimielimen perustamisesta. Kyläläisten ja kaupun-

gin henkilöiden kesken sovittiin, että ensimmäinen kyläfoorumi järjestetään keväällä 2014. Sovittiin, että kyläfoorumi kiertää kylillä, jolloin kyläläiset tutustuvat myös naapurikyliin ja niiden toimintaan sekä ihmisiin. Tilaisuuden teemoiksi ehdotettiin tonttipolitiikkaa ja tonttipörssiä sekä toimielimen virallista perustamista.

Kaikille kyläläisille avointa kyläfoorumiä ryhdyttiin suunnittelemaan tammikuussa 2014 työryhmän ja kaupungin avainhenkilöiden kanssa. Tällöin sovittiin, että tilaisuus pidetään huhtikuussa. Kyläfoorumin teemoja olivat maankäytön suunnittelun ja maalle rakentamisen lisäksi järjestöjen rahoitusmahdollisuudet ja Iisalmen lähidemokratiamallin pohtiminen. Kyläläiset saivat kyläillassa tietoa tärkeistä asioista ja he saivat yhdessä pohtia, millaisia asioita kylätoimielin voisi käsitellä ja millainen elin näiden asioiden käsittelyyn nähdään parhaana. Iisalmen kaupungin elinkeinojohtaja osallistui huhtikuun alun tilaisuuteen. Hän kertoi kaupungin suhtautuvan myönteisesti yhteistyöhön kylien kanssa erityisesti palvelutuotannon näkökulmasta. Kaupungin toiveena on avoin tiedotus, jota kylien vaikuttamiskanava tukisi hyvin. Hän myös lupasi, että kaupunki on mukana työstämässä mahdollista kylien kehittämishanketta, jos selaista päätetään hakea.

Ensimmäisessä kyläfoorumissa päätettiin, että myös virallisen kylätoimielimen toiminta käynnistetään Kylä lähtee! -hankkeen avustuksella pikaisesti. Kyläläiset ottivat ”kotitehtäväksi” käsitellä asiaa omilla kylillään ja kylätoimielimen ensimmäinen kokous päätettiin pitää jo huhtikuun 2014 loppupuolella. Kylälaisten tehtävänä oli miettiä mitkä voisivat olla kylätoimielimen tehtävät ja mitä toiveita kylillä on yhteiselle toimielimelle. Lisäksi tehtävänä oli löytää jokaiselta kylältä edustaja kylätoimielimeen. Iisalmen kylätoimielimen toimintaperiaatteet ovat opinnäytetyön liitteenä (Liite 3).

Taulukko 1. Iisalmen toimintamallin vaiheet ja rakentuminen

Aika	Toimenpide	Tulos/tavoite
Elokuu 2013	Iisalmen Pohjoiskylien haku hankkeen pilottikyläksi.	Valittiin yhdeksi pilottikyläksi.
Syys – lokakuu 2013	Yhteys kyläaktiiveihin ja ensimmäinen palaveri kaupungin ja kylän henkilöiden kanssa. Haastattelu kaupun-	Sovittiin yhteisistä toimenpiteistä, kylien yhteinen kyläilta nähtiin tarpeelliseksi. Kaupungin näkökulman

	gin avainhenkilölle.	selvittäminen.
Marraskuu 2013	Kyläilta kaupungin kyläläisille. Opintomatka Rovaniemelle ja Kai- nuuseen.	Suuri joukko kyläläisiä mukana, pää- tettiin perustaa kylätoimielin. Saatiin lisätietoa lähidemokratiamal- leista ja alueellisista toimielimistä.
Tammikuu 2014	Palaveri kaupungin avainhenkilöiden ja kylien työryhmän kanssa.	Sovittiin huhtikuun kyläfoorumista ja sen sisällöstä ja tavoitteista.
Helmi- maaliskuu 2014	Kylätoimielimen valmistelua, yhteys kyliin.	Tavoitteena saada tietoa kyläfooru- mista leviämään laajalti ja ihmisiä osallistumaan siihen.
Huhtikuu 2014	Kyläfoorumi.	Päätettiin pitää kylätoimielimen en- simmäinen kokous huhtikuussa.
Huhtikuu 2014	Kylätoimielimen ensimmäinen virallinen kokous.	Kylätoimielimen ensimmäinen ko- kous, jossa valitaan puheenjohtaja, päätetään toimintamallin muodosta ja sen toimintaperiaatteista.
Syyskuu 2014	Kyläfoorumi syyskuussa 2014 Vi- taan kylällä.	Teemana kyläturvallisuus, tavoitteena kyläturvallisuussuunni- telmien luominen kyliin.

5.2 Lapinlahti – Korpijärvi

Lapinlahdella prosessi lähti käyntiin, kun Korpijärven kylä saatiin pyynnöstä mukaan hankkeen pilottikyläksi. Jo prosessin alkuvaiheesta asti lähidemokratiamallina oli kylätoimielimen perustaminen. Keväällä kylätoimielin perustettiin ja se nimettiin kyläparlamentiksi. Lisäksi sovittiin, että kaikille kyläläisille avoimia kyläfoorumeita tullaan järjestämään säännöllisesti. Kyläparlamentti ja kyläfoorumi ovat kunnan kylille yhteisiä kylätoimielimiä, jotka edistävät kylien yhteistyötä ja kylien ja kunnan välistä vuoropuhelua. Kyläparlamentin mallina on käytetty Sonkajärven kyläparlamentin toimintamallia. Sonkajärven kylätoimielimestä kerrotaan enemmän luvussa 2.3.

Lapinlahdella toimintamallin tekeminen alkoi syyskuussa hieman eri tavalla kuin muissa kun-
nissa. Lapinlahti haluttiin hankkeen puolelta mukaan selvitykseen, sillä se on ainoa yläsavo-

lainen kunta, jossa kuntaliitos on jo toteutunut. Mukaan lähteväksi pilottikyläksi haluttiin puolestaan ”hävinneen kunnan” eli Varpaisjärven alueen kylä. Kylän löytämisessä hyödynnettiin Veturin omia kontakteja. Kylän löydyttyä kunnanjohtajan kanssa pidettiin palaveri ja sovittiin yhteistyöstä. Teemoiteltu kysely lähetettiin kunnan työntekijälle lokakuussa. Marraskuussa pidetyn ensimmäisen kyläillan pohjalta toimintamalliksi muotoutui kylätoimielin. Kylällä oli paljon ajankohtaisia, kehittämistä kaipaavia asioita. Asiat olivat laajoja ja niihin vaikuttaminen koettiin vaikeaksi yhden kylän voimin. Kyläillassa koettiin, että kunnan kylien yhteinen toimielin voisi olla mahdollisuus vaikuttaa paremmin esimerkiksi tie- ja valokuituasioihin.

Kylätoimielimen valmistelu aloitettiin tammikuun alussa, jolloin sen toimintaperiaatteita mietittiin työryhmäkokouksissa. Kylätoimielin haluttiin pitää vapaamuotoisena, mutta kunnan puolelta haluttiin edustajia mukaan toimintaan. Mukana työryhmässä ollut valtuuston puheenjohtaja lupautui olemaan yhteyshenkilönä kuntaan. Lisäksi hän lupautui olemaan mukana toimielimen kokouksissa. Tällä saatiin kunta-kyläyhteistyölle paremmat kehittämismahdollisuudet ja kyläläisille oikea keskusteluyhteys kuntaan päin. Maaliskuussa pidettiin kyläilta, jossa kylätoimielin virallisesti perustettiin. Virallinen perustamiskokous pidettiin huhtikuussa, jolloin paikalla oli edustajia kymmenestä kylästä. Kylätoimielin nimettiin Kyläparlamentiksi. Kyläparlamentin seuraava kokous sovittiin syyskuulle, jolloin parlamentin tehtävänä on valmistella tieasia-teemalla kaikille avoin kyläfoorumi. Kyläparlamentissa mietittiin jo ensimmäisessä kokouksessa yhteisen lausunnon antamista ja toiminta lähti käyntiin hyvin. Lapinlahden kyläparlamentin toimintaperiaatteet ovat opinnäytetyön liitteenä (Liite 4).

Taulukko 2. Lapinlahden toimintamallin vaiheet ja rakentaminen

Aika	Toimenpide	Tulos/ tavoite
Elokuu 2013	Yhteydenotto Korpijärven kylään, kysely halukkuudesta osallistua selvitykseen.	Valittiin yhdeksi pilottikyläksi.
Syyskuu 2013	Yhteys kyläaktiiveihin ja ensimmäinen palaveri kunnan avainhenkilön kanssa.	Sovittiin yhteisistä toimenpiteistä.
Marraskuu	Kyläilta Korpijärven kylällä.	Päätettiin järjestää keväällä kaikille

2013	Opintomatka Rovaniemelle ja Kaiuuseen.	kylille yhteinen kyläilta, jossa kylätoimielimen perustamisesta sovitaan. Saatiin lisätietoa lähidemokratiamalleista ja alueellisista toimielimistä.
Tammikuu 2014	Palaveri kunnan avainhenkilöiden ja kylien työryhmän kanssa. Kylätoimielimen valmistelua.	Kyläillan valmistelu, tavoitteena saada mahdollisimman paljon kyläläisiä paikalle.
Maaliskuu 2014	Kunnan ja kylien kyläilta.	Kyläillassa perustettiin tavoitteiden mukaisesti kylätoimielin.
Huhtikuu 2014	Kylätoimielimen perustamiskokous.	Nimettiin puheenjohtaja, varapuheenjohtaja ja jäsenistö. Sovittiin ensimmäisen foorumin järjestämisestä, teemana tieasiat.
Syyskuu 2014	Kyläparlamentin kokous. Kyläfoorumi.	Tehtävänä valmistella foorumi. Järjestetään avoin foorumi, jonne toivotaan suurta joukkoa kyläläisiä.

5.3 Vieremä – Kauppilanmäki

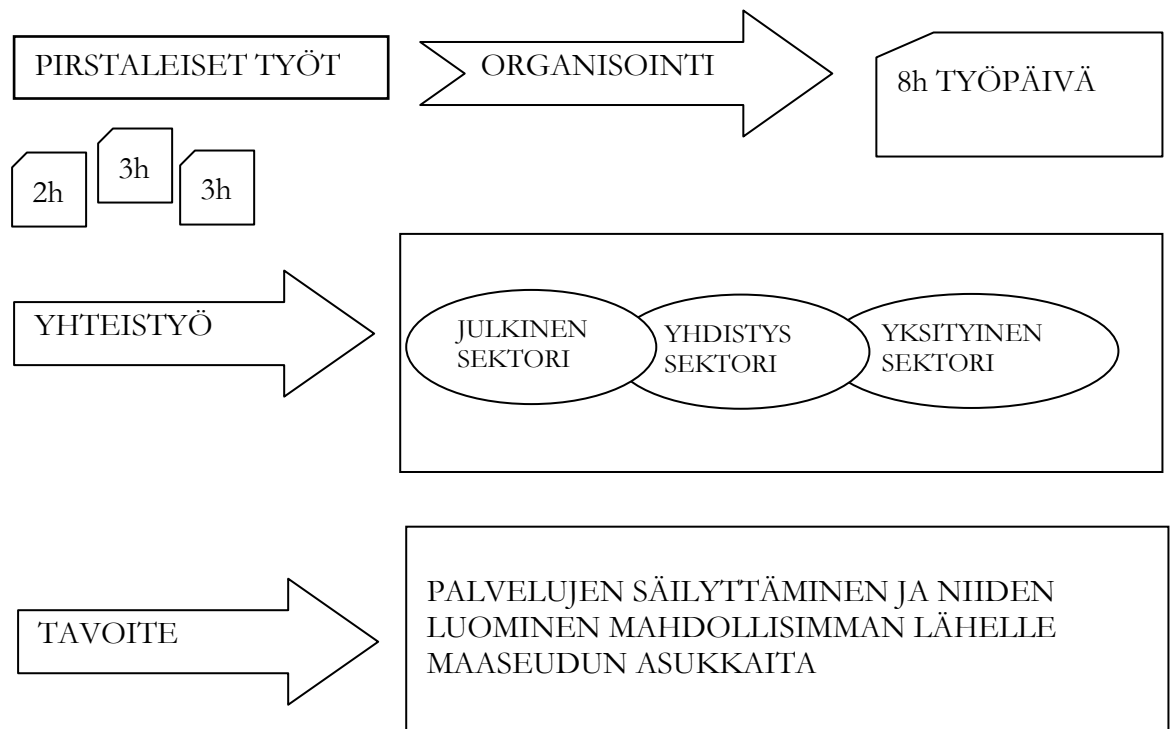
Vieremällä prosessi lähti käyntiin työryhmätapaamisella, jonka jälkeen järjestettiin kyläilta Kauppilanmäen kylätalolla. Syksyn aikana pidettyjen tapaamisten ja kylän tarpeiden pohjalta toimintamalliksi muotoutui työllistämisen kehittäminen. Kauppilanmäen kylällä on työttömiä, jotka ovat aiemmin kulkeneet kunnan tarjoamiin töihin kunnan keskustaan. Toimintamallin kautta kylälle saatiin työtä työttömille ja yhdistyksille malli työllistämiseen.

Ensimmäisessä kyläillassa syksyllä 2013 kylällä mietittiin kylätalon myymistä tai keinoja sen toiminnan aktivoimiseksi ja kulujen kattamiseksi. Kylätalolle tarvittiin uutta käyttöä ja uusia ideoita, lisäksi sen ylläpitoa varten tarvittiin tekijöitä. Kylällä tärkeiksi asioiksi koettiin uusien asukkaiden saaminen ja kylätalon kunnostaminen ja sen käytön lisääminen. Kyläillan jälkeen pidetyssä työryhmän kokouksessa käytiin läpi kyläillan keskustelun tuloksia. Toimintamalliksi mietittiin joko työllistämistä tai tonttipörssiä.

Työryhmäkokouksissa tuli ilmi asioita, joiden pohjalta työllistämisen toimintamallia alettiin rakentaa. Vuodesta 2015 alkaen kunnilla on velvoite työllistää pitkäaikaistyöttömiä 300 työttömyyspäivän jälkeen, ennen päivien lukumäärä oli 500 (Vuorento 2013). Idea toimintamalliin lähti kylän tarpeesta työllistää työttömiä työnhakijoita omalle kyläalueelle. Kylillä on pitkäaikaistyöttömiä, jotka kulkevat kunnan ohjaamina töissä kuntakeskuksessa vaikka kylillä on paljon tekemätöntä työtä ja ihmisiä, jotka tarvitsevat apua kotona pärjäämiseen. Yhdistysten ja järjestöjen tulisi ottaa vastuuta työllistämisestä kuntien rinnalla. Kyläyhdistykset voivat toimia työllistäjänä ja tällöin sekä kylätalolle että kylän asukkaiden tölle saadaan tekijä omalta kylältä. Työntekijä olisi siis eräänlainen kylätalkkari.

Toimintamallin rakentaminen alkoi työryhmässä vuoden 2013 lopussa. Asiantuntijana käytettiin paikallisen päiväkeskuksen toiminnanohjaajaa ja tietoa haettiin myös opintomatkalta Keski-Suomeen. Toimintamallin rakentamisessa käytettiin apuna alla olevaa *Sopimuksellinen toimintatapa* -kuviota (Kuvio 8), jossa pienistä kylän töistä pystytään rakentamaan normaali työpäivä. Kuvion mukaan yhteistyötä tehdään julkisen sektorin, yhdistyssektorin ja yksityisen sektorin kesken. Tavoitteena on säilyttää palvelut ja tuoda ne lähelle maaseudun asukkaita.

SOPIMUKSELLINEN TOIMINTATAPA

Kuvio 8. Sopimuksellinen toimintatapa (Möttönen 2013)

Työllistyminen toimintamallina lähti käyntiin hyvin. Työryhmän jäsenet saivat lisätietoa työllistamisestä opintomatkalta ja työllistämiskoulutuksesta. Kyläyhdistykselle löytyi sopiva työn tekijä, joka pystyy aloittamaan työt heinäkuussa 2014. Työllistämisen vaiheista ja huomioon otettavista asioista tehtiin esite. Esite tulee kunnan Internet-sivuille ja sitä jaetaan asiasta kiinnostuneille. Esite on opinnäytetyön liitteenä (Liite 5).

Taulukko 3. Vieremän toimintamallin vaiheet ja rakentaminen

Aika	Toimenpide	Tulos/tavoite
Elokuu 2013	Haku hankkeen pilottikyläksi.	Valittiin yhdeksi pilottikyläksi.
Lokakuu 2013	Yhteys kyläaktiiveihin, palaveri kunnan avainhenkilön kanssa. Kyläilta.	Sovittiin yhteisistä toimenpiteistä. Vaihtoehtoiset teemat tonttipörssi ja työllistäminen.
Marraskuu 2013	Työryhmäpalaveri.	Työllistäminen valittiin toimintamalliksi.
Joulukuu 2013	Työryhmäpalaveri. Toimintamallin valmistelu.	Toimintamallin tekemisen prosessi lähti käyntiin.
Tammikuu 2014	Työryhmäpalaveri. Toimintamallin valmistelu.	Prosessi tarkentui ja sille tehtiin aikataulu.
Helmikuu 2014	Opintomatka Keski-Suomeen. Koulutus työllistamisestä.	Opintomatalla ja koulutuksessa saatiin tietoa kyläyhdistyksestä työllistäjänä.
Huhtikuu 2014	Toimintamallin auki kirjoittaminen.	Selkeän ohjeistuksen tekeminen yhdistyksestä työllistäjänä.

5.4 Toimintamallien monistaminen

Seija Korhonen toteaa haastattelussa, että lainsäädännön uudistamisen myötä osallisuus ja lähidemokratia tulevat lisääntymään. Muun muassa kuntalain ja sosiaalihuollon lain uudistuksessa kansalaisten vastuunotto omasta elämästä lisääntyy ja uudistuksissa tähdätään osallisuuden lisääntymiseen. Kunta- ja palvelurakennemuutos etenee ja tämä vaatii toimenpiteitä,

jotka synnyttävät uusia toimintamalleja. Toimenpiteiden toteuttamiseksi tarvitaan resursseja ja pitkäjänteistä kehittämistyötä sekä yhteistyötä paikallis-, alue- ja valtakunnan tasolla.

Tässä selvitystyössä luodut toimintamallit eivät vaadi suuria rahallisia resursseja vaan enemmänkin aktiivista vuorovaikutusta ja avointa keskustelua. Kyse on kyvystä ja halusta ajatella asioita uudella tavalla ja tämän ajattelutavan jalkauttamisesta kylille ja kuntiin. Usein liikkeelle laittavaksi voimaksi tarvitaan joku ulkopuolinen, riippumaton taho. Toimintaryhmät tunnetaan omilla toiminta-alueillaan helposti lähestyttävänä ja puolueettomina toimijoina, joiden apuun tässäkin asiassa luotetaan. Toimintaryhmät voivat siis halutessaan toimia lähidemokratian ja paikallisvaikuttamisen todellisina ”moottoreina” omalla alueellaan.

Ylä-Savon Veturi on ottanut aktiivisen roolin lähidemokratian puolestapuhujana omalla toiminta-alueellaan. Tavoitteena on lisätä kylien välistä yhteistyötä sekä kuntien ja niiden alueella sijaitsevien kylien välistä vuoropuhelua. Tähän pyritään muun muassa osallistumalla kylätoimielinten valmistelutyöhön ja muihin pilotointeihin. Pilotoinneista on tällä hetkellä käynnissä esimerkiksi luvussa 5.3 esitelty Kauppilanmäen työllistämismalli, joka on tarkoitus monistaa kaikkiin Vieremän kyliin sekä kunnassa toimiviin järjestöihin.

Tutkija Ritva Pihlajalta saadun palautteen mukaan Pohjois-Savossa lähidemokratian kehittämiseen liittyvää keskustelua ja kehittämistyötä on lähdetty viemään eteenpäin pitkäjänteisesti, suunnitelmallisesti ja monella rintamalla samanaikaisesti. Tästä on muodostunut maakunnanlaajuinen prosessi, joka voitaisiin Pihlajan mielestä konseptoida koko maahan. Konseptointi voitaisiin tehdä pohjoissavolaisten toimintaryhmien työnä ja levittää valtakunnan tasolle esimerkiksi yhteistyössä Maaseutuverkostoyksikön kanssa. Tällä hetkellä konseptointi on lähinnä ajatuksen tasolla, mutta ohjelmakauden 2014–2020 rahoituksen käynnistyttyä se voisi toteutua esimerkiksi Pohjois-Savon alueen toimintaryhmien yhteishankkeen kautta.

6 POHDINTA

Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää lähidemokratian nykytilaa ja sen tulevaisuuden näkymiä kolmessa yläsavolaisessa kunnassa ja niiden alueilta valituissa pilottikylissä. Lisäksi tavoitteena oli selvittää miten lähivaikuttaminen toimii ja miten sitä voisi kehittää. Tässä kappaleessa pohditaan toimintamallien tekoprosessia ja arvioidaan toimintamalleja. Lisäksi pohdinnassa käsitellään opinnäytetyön tekemistä, oppimisprosessia ja johtopäätöksiä.

6.1 Toimintamallien tekoprosessin arviointi

Toimintamallien tekemisen prosessi kesti tässä työssä noin kahdeksan kuukautta. Prosessin aikana työssä koettiin onnistumisen, epätoivon, epäluulon ja suurten mahdollisuuksien tunteita. Prosessit olivat aikaa vieviä ja ne vaativat tekijöiltä paljon. Teoriatiedon etsiminen ja siihen syventyminen olivat prosessin alkuvaiheen tärkeitä alueita. Kirjallisen lähdemateriaalin lisäksi aiheeseen päästiin sisälle toisilta oppimalla eli opintomatkojen, seminaarien ja luentojen kautta. Toimintamallien konkreettinen tekeminen kirjoitustyön ja toiminnan kautta seurasivat tätä vaihetta hyvin.

Hyvin pian huomasimme miten tärkeää ”oikean” avainhenkilön löytäminen oli prosessin etenemisen kannalta. Kun sekä kylistä että kunnista löytyi henkilö, joka oli kiinnostunut aiheesta ja motivoitunut kehittämään uusia toimintatapoja, prosessi lähti etenemään vauhdilla. Avainasiaksi muodostui luottamuksellinen ja avoin yhteistyö sekä kunnan että kylän kanssa. Lisäksi yhteistyö muiden asiaan ”vihkiytyneiden” tahojen kanssa oli erittäin tärkeää. Muun muassa Sonkajärven kyläparlamentin esimerkit avasivat toimintaa konkreettisella tavalla ja tekivät asiasta kyläläisille ymmärrettävän ja helposti lähestyttävän. Myös mediajulkisuus, jota aihe sai varsin runsaasti paikallisessa ja alueellisessa mediassa, edesauttoi asian eteenpäin viemisessä. Jopa ulkopuoliset henkilöt ja tahot osallistuivat järjestämiimme tilaisuuksiin.

Lähidemokratia voidaan nähdä myös perinteisen edustuksellisen demokratian uhkana. Luottamushenkilöt voivat kokea lähidemokratian kehittämisen ja kyläläisten vaatimuksen kylien äänen kuulemisesta valtapelinä, jossa heidän päätösvaltaansa halutaan kaventaa. Epätietoisuus siitä, mitä toiminnalla tavoitellaan, aiheuttaa epäluuloa ja ristiriitoja. Asioita ei olla aina valmiita ajattelemaan uudella tavalla eikä valtaa haluta antaa pois omista käsistä. Lähidemokratia

kratian kehittämisen tie on siis usein pitkä ja kivikkoinen ja hyviin tuloksiin päästään vain kaikkien osapuolten sitoutumisella ja uudenlaisen ajattelutavan ja toimintakulttuurin omaksumisella. Huomasimme työssämme, että kun sekä virkamiehet että luottamushenkilöt ovat aidosti mukana kehittämistyössä, asiat etenevät nopeammin ja järjestelmällisemmin. Tällöin syntyy myös välitön, avoin ja suora vuoropuhelu kylien ja kunnan välille.

Työmme tavoite oli luoda lähidemokratian toteuttamisen toimintamalleja ja saada prosessit liikkeelle. Roolimme oli toimia herättelijänä ja ulkopuolisena, puolueettomana tahona joka saattaa vuoropuhelun ja osallistumisen alulle ja auttaa prosessiin osallistuvia tehtävien sekä vastuiden määrittelyssä. Tässä vaiheessa, kun prosessit ovat lähteneet liikkeelle, mutta ovat vasta alkuvaiheessa, olisi tärkeää miettiä miten niiden jatkuminen ja kehittyminen saadaan turvattua. Olemme pyrkineet ennakoimaan tätä vaihetta käymällä keskusteluja etenkin kunnan virkamiesten kanssa. Keskusteluissa olemme tuoneet esille kyläasiamiehen tai vastaavan henkilön palkkaamisen merkitystä toiminnan jatkumiseksi. Yhtenä vaihtoehtona olemme tuoneet esille toiminnan jatkamisen hankkeistamisen avulla.

Toimintamallit eivät edenneet aivan suunnitellussa aikataulussa. Ne oli alkuperäisen suunnitelman mukaan tarkoitus saada valmiiksi maaliskuun loppuun mennessä, mutta pienellä aikataulun venyttämällä mahdollistimme niiden laajemman onnistumisen ja toiminnan vauhdikkaan käynnistymisen. Huomasimme prosessin aikana, että uusien toimintamallien työstäminen ja käyttöönotto vie runsaasti aikaa. Tämä johtuu muun muassa siitä, että luottamuksen syntyminen vaatii oman aikansa eikä sitä voi hoputtaa. Lisäksi uusien toimintatapojen opettelu vaatii ajatusten muokkausta ja harjoittelua ennen kuin se alkaa toimia sujuvasti. Lisäksi toimintamallien onnistuminen vaatii kaikkien osapuolten aidon sitoutumisen asiaan.

Työn luotettavuutta varmistettiin säännöllisillä asiantuntijakontakteilla. Koko prosessin ajan työtä seurasi ja arvioi tiiviisti Kauppilanmäessä asuva Minna Partanen. Hän arvioi työtä monesta näkökulmasta: kunnan luottamushenkilönä, kyläläisenä ja hankkeen ohjausryhmän jäsenenä. Hänen osaamisensa ja tukensa on ollut suurena apuna sekä selvitystyön että opinnäytetyön tekemisessä. Työtä ovat kommentoineet Ritva Pihlaja ja Seija Korhonen, jotka ovat lähidemokratia-aiheen asiantuntijoita. Lisäksi selvitystyötä arvioitiin hankkeen ohjausryhmän ja työn toimeksiantajan kanssa pidetyissä säännöllisissä arviointipalaverissa. Selvityksen valmistumisvaiheessa sitä arvioivat mukana olleiden kunta-kyläparien asiantuntijat. Asiantuntijat toivat työhön uusia näkökulmia, kehittämisohdotuksia sekä kriittistä pohdintaa. Asian-

tuntija-avun saaminen selvitystyön aikana oli kullanarvoista työlle. Lisäksi aiheen asiantuntijoiden kautta saimme tietoa hyvistä toimintamalleista ja käytänteistä.

6.2 Oppimisprosessin arviointi

Lähidemokratia oli työskentelyn alkaessa molemmille työn tekijöille suhteellisen uusi ja tuntematon asia. Sanoina demokratia ja myös lähidemokratia ovat tulleet eteen lähes päivittäin, mutta niitä ei ole tullut ajateltua tarkemmin tai syvällisemmin. Aluksi aihe tuntui vaikealle ja siihen sisälle pääseminen vaati paljon aikaa ja ajattelua sekä keskusteluja opinnäytetyön tekijöiden kesken. Kun asia alkoi avautua, työkin alkoi edetä sujuvasti. Koko työskentelyprosessin ajan lähidemokratia on ollut aiheena mielekäs ja kiehtova. Halu panostaa sekä toimeksiantajan antamaan tehtävään että opinnäytetyöhön säilyi koko prosessin ajan. Työtä tehdessämme olemme saaneet tutustua mielenkiintoisiin ihmisiin ja toimintamalleihin.

Teoriatiedon hankkiminen ja teoriaosuuden kirjoittaminen oli yllättävän monivaiheinen prosessi. Ajankohtaista lähdemateriaalia oli runsaasti ja välillä tietomäärä oli suorastaan ylittävää. Hetkittäin tuntui, ettemme etene työssämme ollenkaan. Etenkin sisällysluettelon työstäminen vei runsaasti aikaa ja energiaa. Sen pohtiminen oli kuitenkin erittäin tärkeä vaihe työskentelyprosessissa; jouduimme miettimään syvällisesti työmme rakennetta ja etenemistä. Opintoihin liittyviä opintojaksoja saatiin kytkettyä suuremmiksi kokonaisuuksiksi. Syksyllä 2013 tehdyn strategisen suunnittelun työn kautta lähidemokratiaselvitystä tarkasteltiin myös strategisesta näkökulmasta. Tuolloin perehdyttiin strategiseen suunnitteluun, strategioiden toimeenpanoon ja riskienhallintaan lähidemokratiaselvityksen näkökulmasta. Tarkastelu toi uutta syvyyttä opinnäytetyölle. Opinnäytetyötä on mietitty ja työstetty laajasti sekä teorian että empirian näkökulmasta. Opinnäytetyöprosessi on yhtenäistetty selvitysprosessin kanssa ja molemmat on rajattu selkeästi ja tarkasti.

Opinnäytetyön ja selvitystyön alkuvaiheessa tutustuimme laajalti aihealueeseen. Aiheeseen perehdyttiin myös keskustelujen, luentojen, seminaarien ja opintomatkojen kautta. Aiheen tutkiminen ja sen sisäistäminen mahdollistivat kullekin kunta-kyläparille sopivien toimintamallien luomisen. Prosessin myötä opittiin paljon lähidemokratiasta, kansalaisvaikuttamisesta, osallisuudesta ja alueellisista toimielimistä. Lähidemokratian laajuus ja monipuolisuus teki työnteosta välillä haastavaa. Työhön tehty rajausta kunta-kyläyhteistyöhön helpotti työn tekemistä.

Opinnäytetyön tekeminen yhdessä opiskelutoverin kanssa toi enemmän sisältöä ja tehokkuutta työskentelyyn sekä yhteistä pohdintaa asioista, jolloin työssä päästiin syvemmälle ja laajemmalle. Työ eteni alusta alkaen suunnitelmallisesti ja tehokkaasti. Molemmat tekivät omat osuutensa ja täydensivät toistensa tekstejä. Kirjoitustyyliimme ovat yhtenäiset, joten tällainen kirjoitusprosessi sopi meille. Myös osaamisalueemme täydensivät hyvin toisiaan ja pysyimme kehittämään toinen toistamme työn edetessä. Yhteistyö hioutui prosessin aikana koko ajan sujuvammaksi ja tehokkaammaksi.

Määrittelimme työskentelyn alkaessa käytettävissä olevan ajallisen resurssin ja työn etenemisen aikataulutavoitteen sekä aiheen ja aineiston rajauksen tarkkaan. Tästä määrittelystä oli suuri hyöty prosessin aikana ja pysyimme aikataulussa hyvin. Aiheen ja aineiston rajausta oli hetkittäin vaikeaa, sillä ajankohtaista lähdemateriaalia oli saatavilla runsaasti. Henkiset resurssit olivat välillä tiukilla, mutta tässäkin opiskelutoverin kannustus ja yhteinen tavoite kannustivat jatkamaan.

Opinnäytetyön arvioinnissa käytettiin itsearviointia koulun opinnäytetyön arviointikriteerejä hyödyntäen. Näitä kriteerejä tarkasteltiin säännöllisesti ja niistä saatiin apua työn sisällön hiomiseen ja etenemiseen. Lisäksi toimeksiantaja antoi arviointia opinnäytetyön edetessä. Lopputulokseen sekä selvitystyön että opinnäytetyön osalta olemme erittäin tyytyväisiä. Luottujen toimintamallien kautta opinnäytetyön tavoitteiden voidaan nähdä täyttyneen. Työn kautta pystyttiin parantamaan vaikuttamismahdollisuuksia ja saatiin asukkaiden ääni paremmin kuuluviin. Lisäksi mediajulkisuuden tuoma näkyvyys aiheelle auttoi tavoitteiden täyttymisessä. Mielestämme saimme työhön kokonaisvaltaisen kuvan tämän kaltaisesta maaseudun kehittämisestä ja lähidemokratian merkityksestä kunnissa ja kylissä. Tällaisen selvitystyön tekeminen antoi monipuolisen ja kattavan kuvan kehittämistoiminnasta ja sen kautta liiketaloudellinen osaaminen lisääntyi.

6.3 Johtopäätökset

Olemme huomanneet miten tärkeää on, että maaseutua kehitetään systemaattisesti ja laajalla rintamalla sekä ammattimaisella otteella. Tämä tarkoittaa muun muassa sitä, että suunnittelun ja toteutuksen rinnalle otetaan pysyväksi käytännöksi analysointi ja seuranta. Tällöin voidaan varmistua toiminnan laadusta ja korjata havaittuja puutteita. Tärkeää on myös yhteistyö eri toimijoiden kanssa, jolloin saadaan mahdollisimman laaja-alainen asiantuntijakenttä työsken-

telemään yhdessä maaseudun kehittämiseksi. Esimerkiksi lähidemokratiaselvitystä ei olisi voinut toteuttaa ilman kuntien avainhenkilöiden ja kylätoimijoiden sitoutumista. Kylätoimijoiden ja kuntien avainhenkilöiden mukanaolo on tuonut selvitykseen paikallista asiantuntemusta ja näkemystä.

Oman mielenkiintonsa selvitystyölle on tuonut nykyinen vaikea kuntatilanne ja strategioiden ajankohtaisuus niin kuntasuunnittelussa kuin toimintaryhmien tulevan ohjelmakauden strategiatyössä. On tärkeää, että lähidemokratiaa tuodaan esille ja uusia toimintamalleja lähdetään rohkeasti kokeilemaan. Tällöin voidaan luoda uusia malleja esimerkiksi palvelutuotannolle ja tätä kautta saadaan maaseutualueet säilymään elinvoimaisena. Työn kautta voidaankin todeta, että lähidemokratiaselvitys on hyvä ja toimiva työkalu maaseudun kehittämisessä.

Kuten aiemmin totesimme, on tästä työstä hyötyä monelle taholle. Opinnäytetyö on tehty todelliseen tarpeeseen ja toimeksiantoon liittyen. Uskomme, että luotuja toimintamalleja voidaan hyödyntää kylillä, kunnissa ja järjestöissä. Näemme, että näillä käytännön työkaluilla pystytään kehittämään aidosti toimivaa lähidemokratiaa. Työtä hyödynnetään myös Veturin toiminnassa työstettäessä ohjelmakauden 2014–2020 strategiaa, sen painopisteitä ja toimenpiteitä. Aiheesta olisi varmasti jatkossakin mahdollista tehdä esimerkiksi opinnäytetöitä, sillä lähidemokratian kehittäminen on pitkä prosessi, joka saatiin vasta alulle. Aihe tulee pysymään ajankohtaisena ja merkittävänä ja siitä löytyy varmasti uusia näkökulmia ja kehittämisalueita.

”Kunnat muuttuvat mutta kylät pysyvät!”

LÄHTEET

Kirjalliset lähteet

Ambrusin, J. 2014. Kylät ovat tärkeä osa elinvoimaista Ylä-Savoa. Iisalmen Sanomat 8.4.2014.

Auvinen, H. 2014. Aitoa lähidemokratiaa. Savon Sanomat 21.2.2014.

Hill, B. 2012. Understanding the common agricultural policy. Earthscan.

Juntunen, A. 2012. Lähellä ihmistä – palvelut sujuvasti meille kaikille. Teoksessa Juntunen, A. (toim.). Lähipalveluita kaikille – totta vai tarua? Sininauhaliitto. 8–9.

Katajamäki, H. 2013. Maaseudun uusi aika. Maaseutututkimuksen ja -politiikan aikakauslehti 2–3/2013. Maaseudun uusi aika -yhdistys. 104–111.

Kiviniemi, A. 2012. Tarvitsemme uudenlaisia lähiyhteisöjä ja lähipalveluita. Teoksessa Juntunen, A. (toim.). Lähipalveluita kaikille – totta vai tarua? Sininauhaliitto. 6–7.

Kuisma, J. 2013. Tekemisen demokratia on tulossa. Teoksessa Kattilakoski, M. & Backa, P. (toim.). Uuden lähidemokratian aika. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä. 59–66.

Maaseutuverkostoyksikkö. 2011. Hallitustyöskentelyn opas. Maaseutuverkostoyksikkö.

Majava, J. 2013. Uuden kuntalain mahdollisuudet demokratian ja osallisuuden kehittämiseen sekä kokemuksia asukasvaikuttamisesta aikaisemmista kuntaliitoksista. Julkaistu 18.12.2013. FCG Konsultointi.

Mustonen, V., Nieminen, K. & Ponnikas, J. 2009. Selvitys kyläsuunnittelun vaikuttavuudesta. Kehittämissyhdystys Kalakukko ry:n alueella. Oulun Yliopisto: Kajaanin kehittämiskeskus.

- Möttönen, M. 2013. Kainuun sopimuksellinen toimintatapa 2013–2015. Case Kainuun YTY-toiminta. Kainuun Nuotta ry.
- Pihlaja, R. 2010 a. Kolmas sektori maaseutukunnissa. Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti.
- Pihlaja, R. & Sandberg, S. 2012. Alueellista demokratiaa? – Lähidemokratian toimintamallit Suomen kunnissa. Valtiovarainministeriön julkaisuja 27/2012. Helsinki: Valtiovarainministeriö.
- Pihlaja, R. 2013. Kuntalaisen mahdollisuudet osallistua ja vaikuttaa. Webinaari 25.9.2013.
- Pihlaja, R. 2014 a. Kansalaiselle keino vaikuttaa. Savon Sanomat 4.2.2014.
- Pyy, I. & Rannikko, P. 2013. Lähivaikuttaminen ja muuttuva paikallisuus. Teoksessa Kattila-koski, M. & Backa, P. (toim.) Uuden lähidemokratian aika. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä. 46–58.
- Sallinen, S., Majoinen, K. & Salenius, M. 2012. Elinvoimainen ja toimintakykyinen kunta. Suomen kuntaliitto.
- Sihvola, S. 2013. Toimintaa ja tuloksia maaseudun paikallisyhteisöissä – Paikalliset toimintaryhmät Suomessa 1996–2012. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisuja 1/2013. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä, YTR.
- Sonkajärven kunta. 2013. Kyläparlamentti.
- Valtiovarainministeriö. 2014. Demokratiajaosto: taustamuistio 7.2.2014 kuulemistilaisuus.
- Vilka, H. 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Vilka, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Vornanen, K. 2014. Kyläparlamentti Sonkajärvi -esitys. Julkaistu 13.3.2014.

Voutilainen, M. 2007. Suomalainen LEADER. Toimintaryhmien verkostoyksikkö, Suomen kylätoiminta ry.

Ylä-Savon Veturi ry. 2012. Kylä lähtee! -hankesuunnitelma.

Ylä-Savon Veturi ry. 2013 a. Naulan kantaan -esitys. Julkaistu 6.3.2013.

Ylä-Savon Veturi ry. 2013 b. Kylä lähtee! -hanke. Julkaistu 13.9.2013.

Sähköiset lähteet

European Network for Rural Development. 2012. Saatavilla: www.enrd.ec.europa.eu (Luettu 5.2.2014).

Finlex. 1995. Kuntalaki 365/1995. Oikeusministeriö. Saatavilla: www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1995/19950365 (Luettu 30.11.2013).

Kalakukko ry. 2013. Aukkaan ääni -paikallisvaikuttamisen mahdollisuudet Pohjois-Savossa. Saatavilla: www.kalakukkory.fi/attachments/article/204/Aukkaan%20a%CC%88a%CC%88ni%20Paikallisvaikuttaminen,%20La%CC%88hidemokratia%20Esittely%20kesa%CC%88%202013.pdf (Luettu 22.3.2014).

Koski, A. & Halonen, J. 2013. Kuntarakenne muutoksessa. Suomen kuntaliitto. Saatavilla: www.kunnat.net/fi/tietopankit/raportit-artikkelit/2013/Sivut/Kuntarakenne-muutoksessa.aspx (Luettu 2.2.2014).

Maaseutuverkostoyksikkö. 2012. Leader-toimintaryhmät. Saatavilla: www.maaseutu.fi/fi/index/leader/toimintaryhmat.html (Luettu 1.11.2013).

Ojanperä, S. 2012. Lähidemokratian käsite on avainkysymys. Yle Uutiset. Saatavilla: www.yle.fi/uutiset/lahidemokratian_kasite_on_avainkysymys/6268725 (Luettu 12.10.2013).

Pihlaja, R. 2010 b. Kolmas sektori ja julkinen valta. Kunnallisalan kehittämissäätiö: tutkimusjulkaisu nro 61. Saatavilla: www.kaks.fi/sites/default/files/Tutkimusjulkaisu%2061.pdf (Luettu 28.3.2014).

Pihlaja, R. 2014 b. Miksi lähidemokratiaa? Saatavilla: www.kalakukkory.fi/attachments/article/215/Ritva%20Pihlaja%20Tahko%20190214.pdf (Luettu 2.3.2014).

Suomen Kuntaliitto. 2013 a. Kuntalaisten osallistuminen: Lähidemokratia. Saatavilla: www.kunnat.net/fi/palvelualueet/demokratia/osallistuminen/lahidemokratia/Sivut/default.aspx#anchor-details (Luettu 12.10.2013).

Suomen Kuntaliitto. 2013 b. Kunnanosa­hallinnon järjestäminen. Saatavilla: www.kunnat.net/fi/palvelualueet/demokratia/osallistuminen/vallakas/vaikuttamisen-vaylat/kunnanosa­hallinto/Sivut/default.aspx (Luettu 30.11.2013).

Suomen Kuntaliitto. 2014 a. Kuntauudistus. Saatavilla: www.kunnat.net/fi/palvelualueet/kuntauudistus/Sivut/default.aspx (Luettu 20.3.2014).

Suomen Kuntaliitto. 2014 b. Kuntatalous. Saatavilla: www.kunnat.net/fi/asiantuntijapalvelut/kuntatalous/sivut/default.aspx (Luettu 23.3.2014).

Vaikuttajan tietopankki. 2006. Saatavilla: www.kansanvalta.fi/Etusivu/Demokratia (Luettu 20.9.2013).

Vaikuttajan tietopankki. 2007. Saatavilla: www.kansanvalta.fi/Etusivu/Kansalaisvaikuttaminen (Luettu 30.11.2013).

Valtiovarainministeriö. 2012. Lähidemokratia edellyttää uusia toimintamalleja sekä muutoksia asenteissa. Tiedote 169/2012. Saatavilla: www.vm.fi/vm/fi/03_tiedotteet_ja_puheet/01_tiedotteet/20120918Lahide/name.jsp (Luettu 3.3.2014).

Virkkunen, H. 2014. Lähidemokratia ja kuntaliitokset. Saatavilla:

www.kalakukkory.fi/attachments/article/215/Kuntaministeri%20Henna%20Virkkunen%20demokratia%20Tahko%20190214.pdf (Luettu 3.3.2014).

Vuorento, R. 2013. Työllisyyden kuntakokeilu. Infokirje 5. Kuntaliitto ja Työ- ja elinkeino-ministeriö. Saatavilla: www.tem.fi/files/37924/KK_infokirje5.pdf (Luettu 20.3.2014).

Åström, C. 2014. Kuntauudistus, sote-uudistus ja säästöt: haasteita kunnille ja järjestöille. Suomen Kuntaliitto. Saatavilla: www.maaseutupolitiikka.fi/files/3009/Astrom_Cia.pdf (Luettu 25.2.2014).

LIITTEET

LIITE 1 Lähidemokratiaselvityksen kysely Seija Korhonen

1. Milloin ja mistä syystä lähidemokratian ajatukselle herättiin Mansikan alueella?
2. Mitä lähidemokratian edistämiseksi on tehty ja kenen toimesta?
3. Haasteita / onnistumisia
4. Tämän hetken tilanne?
5. Tulevaisuuden näkymät

LIITE 2 Lähidemokratiaselvityksen kysely

(Kirjoita vastauksesi aina kunkin kysymyksen jälkeen)

- 1) Maaseudun pienin kehittämisyksikkö on kylä. Kylätoimijoiden kokemus on, että ne kylät, joilla on tiiviit yhteydet kuntaan, kehittyvät suotuisammin kuin ne kylät, jotka ovat jääneet enemmän yksin. Lähidemokratiaa tulee kehittää yhteistyönä järjestöjen ja kunnan kesken.
 - a) Mitä asioita kylät tuovat kunnan käsiteltäväksi?
 - b) Missä asioissa kunta kysyy kylien mielipidettä/lausuntoa valmisteilla olevasta asiasta?

- 2) a) Miten kylien esille nostamat asiat etenevät kunnan/kaupungin päätöksentekoprosessissa?
- b) Miten kylät otetaan huomioon ja miten niille tiedotetaan kunta-/kaupunkilähtöisistä toimenpiteistä?

- 3) a) Onko kaupungissa/kunnassa maaseutuohjelma ja onko kylät otettu mukaan sen valmisteluun? Millä tavalla kylien kehittäminen on huomioitu ohjelmassa ja miten ohjelman toteutumista seurataan?
- b) Tai onko kylien kehittäminen huomioitu muussa ohjelmatyössä?

- 4) Aktiivinen ja avoin vuoropuhelu kunnan ja kylän välillä on erittäin tärkeää. Onko kunnalla tiedossa kylien avainhenkilöiden yhteystiedot ja tiedetäänkö kylässä kuka kunnassa vastaa kylien asioista? Onko vuoropuhelu aktiivista ja sujuvaa?

- 5) Miten kylien kehittäminen on huomioitu kunnassanne ja millaisia resursseja siihen on varattu?

- 6) Millaiset ovat kaupungin/kunnan taloustilanteen vaikutukset maaseudun/kylien kehittämiseen?

- 7) a) Nähdäänkö kunnassa/kaupungissa tarpeellisena perustaa aluetoimielin, esimerkiksi aluelautakunta/kyläneuvosto? Jos nähdään, mitä tehtäviä aluetoimielimelle kuuluisi? Millaisen toimivallan ja budjetin kunta/kaupunki olisi valmis toimielimelle antamaan?
- b) Tai millä muulla tavalla kunta on valmis kehittämään lähidemokratiaa ja alueellista osallistumista?

Iisalmen kylätoimielimen toimintaperiaatteet

Tarkoitus ja toiminnan laatu

- Kylätoimielin on Iisalmen kaupungin ja kylien välinen yhteistyö- ja kehittämisfoorumi.
- Kylätoimielin on puolueellisesti sitoutumaton ja alueellisesti tasapuolinen.
- Kylätoimielimen tarkoituksena on:
 - edistää Iisalmen kylien välistä yhteistyötä sekä kaupunki-kyläyhteistyötä
 - edistää Iisalmen kaupungin ja kylien välistä tiedonvaihtoa
 - edistää kylien elinkelpoisuutta ja paikallista kulttuuria, asukkaiden hyvinvointia, alueen palveluiden säilymistä sekä kehittää kylien vakinaisten sekä kesäasukkaiden viihtyvyyttä
 - pyrkiä vaikuttamaan muun muassa maankäyttöön, asumiseen, liikennematkaisuun ja ympäristöön liittyviin asioihin

Tehtävät

- Kylätoimielin:
 - osallistuu kyliä koskevaan suunnitteluun
 - tekee aloitteita ja esityksiä kaupunginhallitukselle sekä antaa lausuntoja viranomaisille ja muille tahoille
 - toteuttaa kylien elinkelpoisuutta, sen asukkaiden viihtyvyyttä ja hyvinvointia sekä palveluiden säilyttämisen ja luomisen yleisiä edellytyksiä edistäviä toimenpiteitä
 - valmistelee ja järjestää kaikille avoimet kyläfoorumit (niiden aiheet ja pitopaikat)

Kokoukset

- Kylätoimielin pitää vuosittain 2-4 varsinaista kokousta.
- Kylätoimielin kokoontuu puheenjohtajan tai hänen estyneenä ollessa varapuheenjohtajan kutsusta tai kun vähintään puolet kylätoimielimen jäsenistä sitä vaatii.
- Kylätoimielin on päätösvaltainen, kun vähintään puolet sen jäsenistä on läsnä.
- Elleivät puheenjohtaja tai varapuheenjohtaja ole saapuvilla kokouksessa, valitaan siksi kerraksi joku kylätoimielimen jäsenistä puhetta johtamaan.
- Kylätoimielimen kokoukset kutsutaan koolle vähintään seitsemän vuorokautta ennen kokousta.
- Kylätoimielimen jäsenille ei makseta kokouspalkkioita.
- Kyläyhdistykset voivat sovittaessa vastata edustajiensa matka- ym. kustannuksista.

Kokoonpano

- Kylätoimielimeen valitaan yksi edustaja kustakin kylästä ja edustajalle valitaan varajäsen.
- Edustaja voi olla kyläyhdistyksen, kylätoimikunnan tai muun kylätoimintaa käytännössä kylässä toteuttavan yhdistyksen puheenjohtaja, sihteeri tai muu kylässä sovittu edustaja.
- Edustajat valitaan kahdeksi kalenterivuodeksi kerrallaan.
- Edustajien tehtävänä on olla tiedonvälittäjänä omalle kylälleen.
- Kylätoimielin valitsee keskuudestaan puheenjohtajan, varapuheenjohtajan ja sihteerin toimikautensa ajaksi.
- Kaupungin edustaja on mukana kokouksissa.
- Kokouksiin voidaan tarvittaessa kutsua lisälmen kaupungin viranhaltijoita ja luottamushenkilöitä kertomaan ajankohtaisista asioista tai neuvottelemaan kylien asioista.
- Kylätoimielin voi asettaa asioiden valmistelua varten työryhmiä tai kutsua asiantuntijoita niitä hoitamaan.
- Kokouksista pidetään pöytäkirjaa.
- Kylätoimielin pyrkii päätöksissään yksimielisyyteen.

Toimintaperiaatteiden muuttaminen ja kylätoimielimen purkaminen

- Päätös toimintaperiaatteiden muuttamisesta ja kylätoimielimen purkamisesta on tehtävä kylätoimielimen kokouksessa vähintään kolmen neljäsosan (3/4) enemmistöllä annetuista äänistä.
- Kokouskutsussa on mainittava toimintaperiaatteiden muuttamisesta tai kylätoimielimen purkamisesta.

Kylän osallistuminen kylätoimielimen toimintaan

- Kylä voi jäädä väliaikaisesti pois kylätoimielimen toiminnasta. Kylän edustajan tulee ilmoittaa kylätoimielimen puheenjohtajalle ja varapuheenjohtajalle kylän poisjäännistä.
- Kylä voi tulla uudelleen mukaan kylätoimielimeen. Tällöin kylän edustajan tulee ilmoittaa kylätoimielimen puheenjohtajalle ja varapuheenjohtajalle osallistumisen aloittamisesta.

Kylätoimielimen jäsenille tiedottaminen

- Kylätoimielimen jäsenille tiedotetaan ajankohtaisista, kyliä koskevista asioista sekä sähköpostilistan kautta sekä kirjeitse.

Lapinlahden kyläparlamentin toimintaperiaatteet

Tarkoitus ja toiminnan laatu

- ✘ Kyläparlamentti on Lapinlahden kunnan ja kylien välinen yhteistyö- ja kehittämisfoorumi.
- ✘ Kyläparlamentti on puolueellisesti sitoutumaton ja alueellisesti tasapuolinen.
- Kyläparlamentin tarkoituksena on:
 - ✘ edistää Lapinlahden kylien välistä yhteistyötä sekä kunta-kyläyhteistyötä
 - ✘ edistää Lapinlahden kunnan ja kylien välistä tiedonvaihtoa
 - ✘ edistää kylien elinkelpoisuutta ja paikallista kulttuuria, asukkaiden hyvinvointia, alueen palveluiden säilymistä sekä kehittää kylien vakinaisten sekä kesäasukkaiden viihtyvyyttä
 - ✘ pyrkiä vaikuttamaan muun muassa maankäyttöön, asumiseen, liikennetkaisuihin ja ympäristöön liittyviin asioihin

Tehtävät

Kyläparlamentti:

- ✘ osallistuu kyliä koskevaan suunnitteluun
- ✘ tekee aloitteita ja esityksiä kunnanhallitukselle sekä antaa lausuntoja viranomaisille ja muille tahoille
- ✘ toteuttaa kylien elinkelpoisuutta, sen asukkaiden viihtyvyyttä ja hyvinvointia sekä palveluiden säilyttämisen ja luomisen yleisiä edellytyksiä edistäviä toimenpiteitä
- ✘ valmistelee ja järjestää kaikille avoimet kyläfooromit (niiden aiheet ja pitopaikat)

Kyläparlamentin kokoukset

- ✘ Kyläparlamentti pitää vuosittain 2-4 varsinaista kokousta.
- ✘ Kyläparlamentti kokoontuu puheenjohtajan tai hänen estyneenä ollessa varapuheenjohtajan kutsusta tai kun vähintään puolet kyläparlamentin jäsenistä sitä vaatii.
- ✘ Kyläparlamentti on päätösvaltainen, kun vähintään puolet sen jäsenistä on läsnä.
- ✘ Elleivät puheenjohtaja tai varapuheenjohtaja ole saapuvilla kokouksessa, valitaan siksi kerraksi joku kyläparlamentin jäsenistä puhetta johtamaan.
- ✘ Kyläparlamentin kokoukset kutsutaan koolle vähintään seitsemän vuorokautta ennen kokousta.
- ✘ Kyläparlamentin jäsenille ei makseta kokouspalkkioita.
- ✘ Kyläyhdistykset voivat sovittaessa vastata edustajiensa matka- ym. kustannuksista.

Kyläparlamentin kokoonpano

- ✘ Kyläparlamenttiin valitaan yksi edustaja kustakin kylästä ja edustajalle valitaan varajäsen.
- ✘ Edustaja voi olla kyläyhdistyksen, kylätoimikunnan tai muun kylätoimintaa käytännössä kylässä toteuttavan yhdistyksen puheenjohtaja, sihteeri tai muu kylässä sovittu edustaja.
- ✘ Edustajat valitaan kahdeksi kalenterivuodeksi kerrallaan.
- ✘ Edustajien tehtävänä on olla tiedonvälittäjänä omalle kylälleen.
- ✘ Kyläparlamentti valitsee keskuudestaan puheenjohtajan, varapuheenjohtajan ja sihteerin toimikautensa ajaksi.
- ✘ Kunnan edustaja (valtuuston puheenjohtaja) on mukana joka kokouksessa.
- ✘ Kokouksiin voidaan tarvittaessa kutsua Lapinlahden kunnan viranhaltijoita ja luottamushenkilöitä kertomaan ajankohtaisista asioista tai neuvottelemaan kylien asioista.
- ✘ Kyläparlamentti voi asettaa asioiden valmistelua varten työryhmiä tai kutsua asiantuntijoita niitä hoitamaan.
- ✘ Kokouksista pidetään pöytäkirjaa.
- ✘ Kyläparlamentti pyrkii päätöksissään yksimielisyyteen.

Toimintaperiaatteiden muuttaminen ja kyläparlamentin purkaminen

- ✘ Päätös toimintaperiaatteiden muuttamisesta ja kyläparlamentin purkamisesta on tehtävä kyläparlamentin kokouksessa vähintään kolmen neljäsosan (3/4) enemmistöllä annetuista äänistä.
- ✘ Kokouskutsussa on mainittava toimintaperiaatteiden muuttamisesta tai kyläparlamentin purkamisesta.

Kylän osallistuminen kyläparlamentin toimintaan

- ✘ Kylä voi jäädä väliaikaisesti pois kyläparlamentin toiminnasta. Kylän edustajan tulee ilmoittaa kyläparlamentin puheenjohtajalle ja varapuheenjohtajalle kylän poisjäännistä.
- ✘ Kylä voi tulla uudelleen mukaan kyläparlamenttiin. Tällöin kylän edustajan tulee ilmoittaa kyläparlamentin puheenjohtajalle ja varapuheenjohtajalle osallistumisen aloittamisesta.

Kyläparlamentin jäsenille tiedottaminen

- ✘ Kyläparlamentin jäsenille tiedotetaan ajankohtaisista, kyliä koskevista asioista sähköpostilistan kautta sekä kirjeitse.

- Yhdistyksen oltava rekisteröitynyt eli ry
- Yhdistys tarvitsee y-tunnuksen
- Verottajalta varmistus verotusaseman arviointia varten
- Liittyminen ennakkoperintärekisteriin harjunnan mukaan
- Nimenkirjoittajien tiedot oltava ajan tasalla yhdistysrekisterissä
- Kuka tekee päätöksen työllistamisestä: hallitus vai vuosikokous
- Työnjaosta sopiminen yhdistyksessä
- Arvio rahoista: tulot ja menot sekä kassavirta
- Sopivan henkilön löytäminen yhteistyössä TE-toimiston kanssa
- Pohjois-Savon TE-toimisto, työnantaja- ja yritysasiakkaat p. 0295 043 502, avoinna ma-pe 8:00-16:15
- Työhaastatteluun ja työsopimuksen laatimiseen löytyy valmista materiaalia Internetistä

- Palkkatuki haetaan palkkatukihakemuslomakkeella
- Nimenkirjoitusoikeutetut allekirjoittavat
- Käsittelyaika n.2vkoa
- Työsopimuksen laatiminen päätöksen tultua ja palkkatuen suuruuden varmistuttua
- Työt saa aloittaa vasta päätöksen tultua
- Työsopimuksessa oltava ehto, että työntekijä voi päättää työsuhteen saadessaan pitempiketoisen työ- tai koulutuspaikan
- Vakuutukset ja työterveyshuolto
- Palkkatuki ei kata työterveyshuollon kustannuksia
- Palkanmaksujärjestelyt: hoitaako yhdistys vai tilitoimisto
- Palkkatuki maksetaan jälkikäteen toteutuneita kuluja vastaan
- Yhdistyksellä oltava 1kk:n palkkarahat tai haettava työllistämislainaa kunnalta

- Kyläavustajan tehtävät eivät saa kilpailla vapailla markkinoilla toimivien yrittäjien työtehtävien kanssa, eivätkä ne saa olla erityisosaamista vaativia
- Yhdistys voi myydä esim. kyläavustajan palveluja jäsenille, jolloin on määriteltävä työn hinta (mahdollisesti haettava työlle oikeus kotitalousvähennykseen)
- Kyläyhdistys laskuttaa kyläavustajan palvelujen ostajia, tulot kyläyhdistykselle
- Kyläyhdistys maksaa kilometrikorvauksen työntekijälle, mikäli hän käyttää omaa autoa esim. kotoa kylätalolle
- Työsuojeluun ja palautekeskusteluun löytyy materiaalia esim. www.jelli.fi
- Huom! Työntekijälle kertyy työssäoloaikana lomapäiviä ao. työehtosopimuksen mukaisesti, lomat pidettävä ennen työsuhteen loppumista

Lähde: www.jelli.fi/valineita-jarjestotyohon/jarjestoon-tyollistaminen/. Lisätietoja yhdistysten ja järjestöjen työllistamisestä www.jelli.fi → Välineitä järjestötyöhön → Järjestöön työllistäminen

